

SLEKT OG DATA

Tema: Døden

Innhold

Redaktørens spalte	3
Lederens spalte	4
Tema Døden	
Slurv, drukkenskap og svindel	6
Ekstrem sport og ekstrem hobby	10
Retningslinjer for gravstedsregistrering	15
Norsk oppkallingsregler	17
Her hviler	20
Likpreiker	25
Dei som ikkje fekk kvila i vigsla jord	26
Sikkerhetskopiering	
Valg av slektsprogram	34
Slektsforskerens nye verden	40
Foreningsstoff	
Tillitsvalgtkonferansen	5
Landskonferansen for fotobevaring	36
Bokomtaler	44
Smånytt	26 og 43
DIS-kalenderen	46

Forsidebilde

Bildet er tatt på Skedsmo kirkegård, og motivet er en liten bronseengel som sitter tålmodig og venter med bena i kors og hodet i hendene. Et godt eksempel

på hvordan vi på de moderne gravminnene finner de små og vakre detaljene. Når man vandrer rundt på kirkegårder og tar bilder av gravminner, kommer man ofte over slike fine motiv. Foto: Tone Moseid

Medlemsblad for DIS-Norge.
Utkommer med 4 nummer pr år

Abonnement for bibliotek og liknende institusjoner kan tegnes for kr 300 pr år

Annonser kan tegnes ved henvendelse til kontoret
kontor@disnorge.no
Tlf: 22 36 11 22
man – ons – fre 9-15

DIS-Norge
Postadresse:
Postboks 6601 St. Olavs plass
0129 Oslo
Besøksadresse:
Ullevålsveien 1
epost: sd-bidrag@disnorge.no

Redaktør:
Tone Eli Moseid
slekt-og-data@disnorge.no

Neste nummer sendes ut i oktober.
Siste frist for levering av stoff er 1. september

Opplag: 8 200
Produksjon og trykk:
Stens trykkeri AS, Dilling

Design: Siv Bente Grongstad

Redaksjonskomite:
Tone Eli Moseid, redaktør
Marit Bødtker
Finn Holden
Liv Marit Haakenstad
Jan M. Keus
Arnfinn Kjelland
Knut Winje

Redaktørens spalte

Få mennesker i norsk foreningsliv har et så nært og fortrolig forhold til døden som slektsforskere. Gleden over å finne kilder som bekrefter en persons bortgang kan være stor og ekte følt. Opplysninger fra skifter om fordeling av arv til fjerne slektninger kan begeistre mer enn om det var selve arven som kom seilende inn på ens egen bankkonto. Da er det ikke så underlig at en ny lidenskap har grepet om seg i DIS-Norges rekker: gravstedsregistrering. DIS-Norge bidrar altså nok en gang til at kildemateriale blir gjort tilgjengelig for alle, ved at resultatene av denne dugnadsinnsatsen blir lagt åpent ut på nettet. Og kvalitetssikring er i fokus, sammen med hensyn til juridiske og etiske sider ved prosjektet. I dette nummeret av Slekt og Data har vi valgt døden som tema. En presentasjon av det nye gravstedsregistreringsprosjektet hører derfor naturlig hjemme her.

Viktige kilder for oss slektsforskere er kirkebøkene, med sine gravferdsregistre og oversikter over likprekener. Men er disse kildene til å stole på? Statsarkivar Yngve Nedrebø letter på sløret i sin artikkel ”Slurv, drukkenskap og svindel – en del av grunnlaget for norsk kirkebokføring?”. Artikkelen er både underholdende og informativ, et eksempel på det høye kompetansenivået i norsk arkivsektor.

Forfedre og mer fjerne aner lever videre gjennom yngre familiemedlemmer som har blitt oppkalt. Dette er noe de fleste av oss støter på i arbeidet med å kartlegge slekta. Men at slike oppkallingsskikker også kan være et hjelpemiddel når vi skal vurdere kilder, har du kanskje ikke tenkt på. Dette kan du også lese mer om i dette nummeret.

Som medlem i DIS-Norge utfordres du herved til å se på dette nummeret av Slekt og Data også som et *memento mori*¹ - hva skjer med slektsdatabasen din og alt du har samlet inn, når du selv en gang vandrer heden? Har du tenkt på muligheten for å skrive et slektsforskerestamente, slik vår svenske ”storebror” DIS Sverige har lagt til rette for gjennom flere år? I det minste bør du sørge for å ta en skikkelig sikkerhets kopi av alle dataene dine med jevne mellomrom, før pc'en

din dør, og deponere dette på et sikkert sted. Vi vil derfor gi deg noen tips om hvordan du foretar slik sikkerhetskopiering.

Å ta vare på innsamlede data er viktig, men like viktig er det å formidle slekts- og personalhistorie. Aktivitetsutvalget for multimedia får derfor anledning til å presentere seg og de ideene de arbeider med. Tanken er at du i hvert nummer framover skal få anledning til å bli litt bedre kjent med det som foregår i foreningen, både sentralt og lokalt. Foreningsstoff vil du fortsatt finne i Slekt og Data, men i en annen form enn det du kanskje har vært vant til fram til nå. Vi håper alle våre lesere finner noe av nytte og interesse i bladet også denne gang.

Tone Moseid

Foto: Chris Erichsen

1 Memento mori – lat. “Husk at du skal dø”

Lederens spalte

Døden er tema for dette nummer av Slekt og Data og det bringer med seg mange aktuelle problemstillinger for oss slektsforskere. I forbindelse med ”gods og gull” sier vi gjerne at ”vi kan ingen ting ta med oss når vi går”.

For oss slektsforskere er dette en sannhet med meget klare begrensninger – Vi tar virkelig mye med oss når vi dør, vi tar mye av vår historie med oss og den blir dermed borte for alltid. Dette burde være en klar påminnelse for oss alle at vi i våre samtaler med våre eldre slektninger gjør det vi kan for å få tatt vare på mest mulig av dere historie. Men det er også en påminning til oss selv om å skrive vår egen historie med tanke på etterslekten.

Det er også viktig at vi i DIS-Norge tar vare på vår historie. Under tillitsmannskonferansen vår som nylig ble avholdt på Larkollen utenfor Moss, hadde vi en aldri så liten markering av at vi har 15-års jubileum i år. I den anledning hadde vi besøk av DIS første leder – Wilhelm Færden, som fortalte på en levende måte om en del av sine opplevelser omkring starten for 15 år siden.

Wilhelm nevnte at det var 3 elementer som han mente var viktige omkring bruk av EDB i slektsforskningen: man måtte ha tilgang til en datamaskin, ha et slektsprogram og et miljø for å diskutere faglige spørsmål om slektsforskning og data. De 2 første elementene hadde man, man hadde begynt å få PC’er og det var laget egne program for slektsforskere, for eksempel av DIS i Sverige. Men man manglet miljøet for de faglige diskusjonene. Dette var en av de viktige drivkreftene for å starte DIS.

I starten var det en håndfull ivrige personer som arbeidet med dette, men allerede høsten før stiftelsesmøtet hadde det meldt seg 50 interesserte personer. På selve den konstituerende generalforsamling 12. januar 1990 var 22 personer samlet. Av disse var 2 kvinner. Wilhelm Færden fortalte at han var meget opptatt at DIS skulle være en forening både for kvinner og menn. Han ble derfor ekstra glad for at første leder i den første lokalavdelingen, Salten Slekthistoriske Forening var en kvinne.

Under tillitsmannskonferansen var temaene i hovedsak konsentrert omkring rekruttering til DIS samt aktuelle tiltak for å beholde medlemmene våre. Til begge temaene var det innledning fra styremedlemmer i DIS og derpå følgende gruppediskusjoner omkring angitte tema. Alle innlegg og gruppebesvarelser vil bli lagt ut på våre hjemmesider under Idebanken. De vil også være viktig bakgrunnsmateriale for styret når vi over ferien skal konkretisere vår tiltaksplan for arbeidet i DIS.

Sommeren som står foran oss er vel ikke høyse-song for slektsforskning. Imidlertid er den sesong for å møte slekt i forskjellige sammenhenger. Dette bør vi jo bruke til å samle og få skrevet ned viktig informasjon for slektsforskningen vår. Dessuten er sommeren tid for å samle inspirasjon og krefter for å ta fatt igjen på en spennende slektsforsknings høst.

En riktig god sommer ønskes alle.

Finn Karlsen

Foto: Ann-Carin Bøyesen

Dis-Norges tillitsvalgte samlet på Larkollen

22.-24. april var representanter for DIS-Norges lokallag og aktivitetsutvalg samlet en langhelg på Larkollen utenfor Moss. Som vanlig arrangerer DIS-Norge en slik konferanse det året det ikke er landsmøte, først og fremst for å kunne ta opp aktuelle spørsmål, men like viktig er den uformelle praten mellom ildsjelene, nettverket som bygges og kontaktene som knyttes. Mange kjente

Wilhelm Færden og hans frue, som begge var sentrale i DIS-Norges første år.
Foto: Ann-Carin Bøyesen

hverandre bare så vidt ved navn og chat-id fra før, her ble det anledning til å bli bedre kjent. Årets konferanse viste med all mulig tydelighet at foreningen er sunn og i god utvikling: aldri har gjennomsnittsalderen vært lavere, og aldri har fordelingen mellom kvinner og menn vært så jevn! I tillegg er det en god blanding av gamle og nye ildsjeler, så her er både kontinuitet og fornyelse ivarettatt!

Konferansen ble også en fin ramme rundt markeringen av DIS-Norges 15-årsjubileum. En festmiddag må til i en slik sammenheng, og med dertil hørende prominente gjester: DIS-Norges første leder, Wilhelm Færden, glimret med sitt nærvær, og ga deltakerne en detaljert beskrivelse av DIS-Norges fødsel. Færden imponerte oss alle med å holde tilhørerne fanget med en levende og engasjert tale, der han støttet seg til noen små papirlapper uten en eneste gang å miste tråden. La oss alle håpe vi er like glitrende klare når vi runder de 80! Færden gjorde heller ikke skam på sin generasjon. Talen var en hyllest til kvinnen, ikke minst hans kone, som var DIS-Norges aller første administrasjonssjef.

På konferansen ble også DIS-Norges nye nettsider lansert – Finn Karlsen og internettansvarlig Jan Eri åpnet de nye internettssidene under tillitsmannskonfe-

ransen fredag 22. april kl 18.04. Til tross for at DIS-Norges server måtte tas ned på grunn av hacker-angrep, klarte IT-folkene i foreningen å få sidene opp og gå til lanseringen. Det er en del jobb igjen før sidene framstår som ferdigstilte, men det har uten tvil vært lagt ned mye arbeid i de nye sidene. All ros for innsatsen til de som har gjort denne jobben! Et paradoks er det da kanskje at DIS-Norge under Norges Kulturvernforbunds årsmøte i Stjørdal 17. april ble tildelt forbundets Hedersmus for fremragende internettsider. Altså de nettsidene vi nå har lagt ned, og erstattet med nye....

Vi fikk også sjansen til å møte Liv Ofsdal, som nå jobber på DIS-kontoret sammen med Åse. Mange kjenner alt Liv fra DIS-chaten, og i tiden framover skal nok de fleste lokallagene få sjansen til å bli bedre kjent med henne. Godt å få styrket bemanningen på kontoret igjen, etter en periode der Åse stort sett har vært alene der. Velkommen til Liv!

Slurv, drukkenskap og svindel

– en del av grunnlaget for norsk kirkebokføring?

AV YNGVE NEDREBØ

Norske kirkebøker har svært godt ord på seg for nøyaktighet og pålitelighet. Men dette er et inntrykk som nok trygt kan modifieres!

Ved et kongebrev 17. mai 1646 påla kong Christian IV presteskapet føring av kirkebøker. Kravet gjaldt registrering av døpte med faddere, og ”huor mange aarligen til sammen wies och dør”. Den som ”försømmelig findes”, skulle ha forbrutt sitt kall. Likevel synes de færreste prestene i Norge å ha tatt hensyn til dette kongebrevet.

I 1668 bestemte et bispedømmekonvent i Bergen at alle prestene i bispedømmet skulle føre kirkebok, og i Kirkeritualet (1685) og Norske Lov (1687) ble kravet om kirkebokføring for hele presteskapet gjentatt. Alle disse påleggene krevde at det skulle føres et nøyaktig register over kirkelige handlinger, og vi kunne selvsagt ha håpet at alle kirkebokførerne var nøyaktige og nidkjære Herrens og folkets tjenere. Og vi kan ofte la oss imponere over mange presters sirlige innførsler side opp og side ned. Mange kirkebøker har lister over alle som møtte til nattverd, uke for uke. Men vi skal heller ikke ha brukt mange gamle kirkebøker før vi må sette spørsmålsteget ved nøyaktigheten i mange av dem.

I kirkeboken skulle presteskapet registrere de døpte, de trolovede og vigde, de offentlig absolverte og de gravfestede. Under kirkedåpen, ved trolovelsen og vigselen og ved de offentlige skriftemålene hadde presten sin klart definerte plass. Det hadde han ikke i like klar grad ved gravfestingen. Og like klart er det at den kirkelige seremonien var sekundær i forhold til den demografiske ved fødsel-dåp og død-begravelse/gravfesting/likpreken. Her kunne presten være uvitende om mangt. Det er derfor mange mulige feilkilder om man regner tallet på døpte lik tallet på fødte, eller tallet på gravfestede lik tallet på døde.

Jølster i Sunnfjord som eksempel

Jeg har selv undersøkt kirkebokføringen i Jølster i Sunnfjord på 1700-tallet. Tallene for både døpte og registrerte dødsfall er mistenkelige lave, og spesielt i enkelte perioder blir tallene så lave at de ikke en gang tilnærmet kan være korrekte.

Når det gjelder manglende føring av døpte kan

de kontrolleres ved sammenstilling av informasjon på familiekort. For Jølsters del røper kirkebøkene på 1750-tallet at bare rundt 65% av de døpte er kommet med i kirkeboken. Vi ser at det har gitt folk problemer. Enkelte møtte på tinget for å få attest for sin alder, som ikke lot seg fastslå på grunnlag av kirkeboken. Tallene på døpte lar seg omregne til fødselsrater, og i Jølster synes det ”normale” å ha vært rundt 35 fødsler per tusen innbygger i året, mens kirkebøkene bare gir om lag 22 fødsler per tusen i årene 1751-1760. Nå peker disse årene seg ut som spesielt dårlige, og stort sett synes prestene i Jølster å ha fått med seg de aller fleste døpte. Et problem for seg er registreringen av de som døde før dåp. Skulle de regnes som døde? Eller skulle de med både som fødte/døpte og døde? Eller skulle de slett ikke registreres? Prestene har vekselvis besvart alle disse spørsmålene ja og nei, og resultatet er ikke ubetydelige feilkilder i tabellene.

Går vi til spørsmålet om registreringen av dødsfall/begravelser i Jølster synes det å ha vært langt verre enn for de døpte. Rasmus R. Fischer (ca. 1671-1748) var sokneprest i Jølster fra 1696, og ble sittende i embetet like til sin død i 1748. Det var han som innrettet den første kirkeboken (1696), og bortsett fra en periode på 1720-tallet har han etterlatt seg kirkebøker for hele perioden han var der. Han hadde fra først av et system der han førte inn døpte i alfabetisk rekkefølge etter den døptes navn, og der de vigde ble ført inn alfabetisk etter brudgommens fornavn. Systemet har bygd på et sett av løse lapper, og systemet må ha sviktet rett som det var, for det er åpenbart mange døpte som mangler. Bare noen av bokstavrekkene med gifte brudgommer er bevart, og slett ikke registrerte døde. Det er få innførsler etter 1720. Så begynte han med ny kirkebok høsten 1731, denne gangen kronologisk ført. Denne bok nummer to virker relativt komplett, men har sine særheter, blant annet med en rubrikk for prestens inntekter av de ulike handlingene.

Fischer ble etterfulgt som sokneprest av Ole Hanning (1715-1763), men kirkebokføring var tydelig noe som den nye soknepresten ikke hadde ofret så mye tid på. Han skaffet to nye kirkebøker, en for hvert sokn, og førte dem kronologisk, i den utstrekning han førte

noe. Ved å sammenholde de oversiktene over dødsfall vi kan hente fra skifteprotokollene med kirkebokens, ser vi at en tredel (33%) av de døde arvlaterne fra denne perioden mangler i kirkeboken, og det var i hans periode underregistreringen av døde også var påfallende.

Etter Hanning kom Johan Christoffer Kraft (1724-1764), men han døde etter få måneder i kallet, og uten å sette særlig spor etter seg som kirkebokfører.

Christen Heiberg (1725-1785) overtok kallet etter Kraft i 1764. Han ble i bygda i 14 år før han overtok som sokneprest i Strandebarm. Sammenholder vi igjen mot skifteprotokollene finner vi at nesten halvparten av de døde det ble skiftet etter (47%), mangler i kirkeboken.

Søren Fabritius (1732-1788) etterfulgte Heiberg i 1779. Han ble bare fire år, til han i 1783 ble sokneprest i Heddal. Men han viste seg som en langt mer nidkjær kirkebokfører enn formennene. "Bare" 8% av de døde arvlaterne mangler i hans liste over døde i kirkeboken.

Andreas Doth (1742-1819) satt som sokneprest i Jølster fra 1784 til 1817. De første årene (1784-1800) viser sammenligningen av kirkebok og skifteprotokoll at det i dødsfallslisten i kirkeboken mangler nesten 13% av de døde i skifteprotokollen, mens det i den etterfølgende perioden (1801-1815) bare mangler 2%.

Mine små undersøkelser viser at føringen av dødsfallslistene i kirkeboken varierer i kvalitet fra prest til prest, men hos alle var underregistreringen betydelig. Jølster var et relativt lite kall, og tiltrakk seg nok ikke de sterkeste søkerne, men prestene der på 1700-tallet var neppe så veldig forskjellige fra prestskapet ellers i landet. Undersøkelser andre steder viser da også mange steder lignende tall for underregistrering av dødsfall.

Informasjonssvikt eller slurv?

Hva kunne være grunnen til den mangelfulle registreringen? Var det manglende kunnskap om dødsfallene, eller rett og slett slurv?

For Jølsters del kan vi kanskje komme nærmere svaret ved hjelp av opplysningene i fattigregnskapet. Det var soknepresten som førte dette regnskapet. Ut-

giftene til likkiste og svøp for døde fattiglemmer var en viktig post i regnskapene. Inntektsregnskapet kan også fortelle om dødsfall, fordi de fleste fattiglemmene døde før de hadde gjennomført årets "legdssirkel", og de av bøndene som slik hadde sluppet utgifter, måtte refundere det de slik hadde spart, til "jevning" mot de andre.

Soknepresten var formann for fattigkommisjonen, og han var regnskapsfører, og har følgelig uten tvil hatt førstehånds kjennskap til dødsfallene blant de fattige. I årene 1771-1778 gir fattigregnskapet for Jølster opplysninger om 14 navngitte døde. Bare en (7%) av disse finner vi igjen i kirkebokens dødsfallsliste! Det var litt bedre i årene 1779-1783, da førte presten inn to av fem (40%), og i årene 1784-1800 registrerte presten 21 døde fattiglemmer i regnskapene, men bare seks (40%) av dem ble tatt med i kirkeboken.

Min konklusjon er at sokneprestene i Jølster må ha hatt kjennskap til en rekke dødsfall de ikke tok bryet med å føre i kirkeboken.

Hva er så årsaken til at de så suverent neglisjerte påbudene om nitid registrering? Min mistanke er at de var mer påpasselige med å føre inn dødsfall som gav dem inntekter, enn dødsfall de ikke tjente penger på. Dette kan synes underlig, siden det var forbudt for prestene på landet å ta betalt for begravelser! Forbudet skriver seg helt tilbake til 20. mai 1592, prestene skulle ikke "thage pendinge eller anden skenck och gaffue aff deris Sognefolk for deris begraffuelse, naar enten Mand eller Quinde eller nogen deris Børn eller Folck schulle begraffuis".

Men forbudet gjaldt bare selve begravelsen, ikke likprekenen, som presten kunne forlange både en og to og flere riksdalere for. På 1600-tallet hadde det vært vanlig for alle sosiale lag å be presten om likpreken. Sorenskriver Hans Arentz i Sunnfjord (1731-1792) kommenterte det i sin "Søndfiords Beskrivelse", som han skrev i 1780-årene: "Ligprædikener have i forrige Tid her i Søndfjord været saa gængse, at fast ikke et ottedages gammelt barn, kunde jordes, uden tillige derefter at blive gravfæstet formedelst en liden Ligtale af Præsten; men nuomstunder kan Ligprædiken næsten regnes for en Sjeldenhed".

videre dermed, førend Præsten kommer og kaster 3de Gange Jord derpaa med en Skuffe, sigendes: Af Jord est du ...". Så skulle de som hadde båret liket fylle på med jord, "indtil Graven bliver ganske tildekket". Deretter skulle de sørgende gå inn i kirken, dersom det skulle holdes likpreken.

Presten skulle gå på prekestolen og bruke "en beqvem Text af den hellige Skrift, som kan være de Sørgende til Trøst og Husvælelse". Etter dette skulle presten "læse den Afdødes Liv og Levnet for Menigheden ... og hvis han enten til Kirker, Skoler, Fattige eller andre deslige gudelige Brug noget haver skienket og testamenteret, skal det deri indføres, og tillige for Menigheden forkyndes, Gud til Ære og andre til et got Exempel."

Ritualet fant det påkrevd å påpeke at prestene skulle vokte seg for at likpreken ble til en skamros av den avdøde "efter Hedningenes Sædvane". Men like viktig var det å peke på at de skulle unngå å gå for langt til det motsatte og si "noget usømmelig om ham, andre til Forargelse og de Paarørende til Beskiæmmelse". På den annen side syntes ritualet det var greit om menigheten ble minnet om det negative de allerede visste "andre til Afskye og Advarsel". Ritualet bestemmer at en likpreken ikke skulle vare over en time, og dersom det herjet pest eller annen smittsom sykdom, bare inntil en halv time. Fant seremonien sted ute på kirkegården, skulle presten kun gi en "en kort Formaning isteden for Liigprædiken".

Lenge var det tillatt – mot god betaling – å la kisten med den døde stå "over Jorden", enten i et eget gravkapell, eller under kirkegulvet. Slikt førte til at det kunne lukte ille i kirkene, spesielt på varme dager, og hensynet til smittefaren førte til at man fikk forbud mot slike begravelser i 1805.

Dersom man skulle begrave noen som ikke tilhørte "den rene og rette Bekiendelse", kunne man sette dem

ned på kirkegården, men uten jordpåkastelse eller likpreken. Tilsvarende var det forbudt å kaste jord på eller holde likpreken over henrettede eller selvmordere. De kom nok bare unntaksvis i viet jord. Og slik var det også for dem som hadde omkommet i duell, som kirkeritualet satte et absolutt forbud mot å gravlegge på kirkegård.

Reglene i kirkeritualet ble nok praktisert med lempe. På landsbygden var det grannene som måtte ta jobben med å åpne grav når behovet meldte seg, og de involverte neppe noen myndighet som skulle godkjenne eller følge med. Presten var mange steder langt unna, og kisten måtte i jorden lenge før han kunne komme. Da ble det normalt satt ned en stokk på kistelokket, slik at man hadde muligheten for å slippe jorden ned på kistelokket når jordpåkasting skulle finne sted. For å hindre at stokken "grodde fast", måtte den stadig beveges. Det kunne gå lang tid fra begravelsen til selve jordpåkastingen fant sted, ikke bare uker og måneder, men i enkelte tilfeller år. Når presten til sist hadde tid for seremonien, ble stokken trukket opp, og de tre skuffene med jord sluppet ned gjennom hullet.

Dess lengre tid det gikk, dess større må faren ha vært for at presten glemte seremonien og registreringen av dødsfallet. Det var nok i eldre tid bare unntaksvis man førte noe inn i kirkeboken før jordpåkastelsen hadde funnet sted.

I byene var reguleringene langt strengere. Ingen fikk åpne grav uten tillatelse, og det var ofte egne gravere til å utføre arbeidet.

I de eldre kirkebøkene er det nok oftest dato for jordpåkastelse eller likpreken som er ført inn, men etter hvert som man fikk trykte skjema (1812/1816) ble det klart at det var krav om føring også av dato for dødsfall og begravelse.

Interessant er det at man fra tid til annen finner avvik i registrert døds-

dato om man sammenligner kirkeboken med skifterettens dødsfallslister. Det skulle igjen understreke at man arbeider med et materiale der de mulige feilkildene er mange!

Kilder og litteratur:

Jølster kirkebøker A 1-6 (1696-1821)
Holger Fr. Rørdam: Danske kirkelove ... 1536-1683, bind I-III (København 1883-1889)

Schou: Chronologisk Register over de Kongelige Forordninger 1670-1699. (København 1795).

Yngve Nedrebø er historiker, og Statsarkivar ved Statsarkivet i Bergen siden 1995.

"Noen driver med ekstrem sport, andre driver med ekstrem hobby"

Gravminner i Norge

AV RENATHE JOHANNE WÅGENES

Huke lett i knærne, knips – to skritt til høyre – huke lett i knærne, knips – ser du en person oppføre seg slik med et kamera i hånden, er det garantert en gravstedsregistrator fra DIS-Norge du har foran deg. Ser du en person luske rundt på kirkegården etter mørkets frembrudd med en lommelykt i den ene hånden og blokk og blyant i den andre, er det kanskje samme person. DIS-Norges entusiaster gir seg ikke før all tekst er tydet på gravstener fra alle årtier, gjerne i sidelys fra månen, slik at alle data kan registreres i den nye databasen som er tilgjengelig for alle på DIS-weben. Hittil er 129 841 poster registrert.

Hvorfor holder dere på med noe slikt? Dette er det mange som spør oss om der vi vandrer rundt med et kamera på kirkegården. Den viktigste grunnen for å registrere gravminnene er å gjøre gravminnene søkbart tilgjengelig på internett og samtidig vise bilde av gravminnet. Dette vil hjelpe mange slektsgranskere med å finne sine slektninger og hvor de var/er gravlagt. Som kjent slettes gravminner normalt etter 20 / 30 år, dersom det ikke blir betalt videre festeavgift eller at det er en familiegrav. For en slektsgransker er det familiegravene som inneholder mest informasjon, en kan i enkelte tilfeller finne flere generasjoner på samme gravminnet. Etter at et gravminne er slettet vil tilgjengeligheten av informasjonen

som var på gravminnet bli vanskelig å få tak i. Ved å fotografere gravminnet og presentere dette på nett sammen med databasen, oppnår vi at den som søker informasjonen, selv kan lese det som står på gravminnet. Slettingen av gravminner er en prosess som pågår kontinuerlig, så den registreringen som gjøres i dag, vil kanskje allerede til neste år være historisk.

Ingen vet hvilke lagrings- og presentasjonsformer som brukes i fremtiden, men sannsynligvis vil en slik database være av så stor interesse, at den vil følge med i utviklingen. Jeg vil tro at dersom databasen over gravminner blir årlig oppdatert, vil vi la oss si om 20 år ha en svært unik database. Ser vi noen 10 år fremover, vil trolig mange slektsgranskere dra nytte av det registreringsarbeidet som vi utfører nå. Den som søker i databasen om 20 år vil kunne finne frem informasjon som da normalt vil være slettet. I tillegg er slike gravminner blant de få tilgjengelige kilder for persondata som dekker den perioden som ellers omfattes av sperrefrister, så dette er en kilde som imøtekommer et forholdsvis udekket behov i dag.

Hvordan startet dette?

2003/2004 bestemte aktivitetsutvalget for kilderegistrering at de ønsket å satse på et nytt prosjekt, nemlig registrering av alle gravsteiner i Norge. Et omfattende og ambisiøst prosjekt, men med frivillig innsats og pågangsmot burde det kunne la seg realiseres. AU'et dannet et gravstedsregistreringsutvalg på 3 personer som har ansvaret for dette, med Renathe Johanne Wågenes som administrator,

Einar Balle som webansvarlig og Hans Ordin Østebø som konsulent. Det ble utarbeidet retningslinjer for registreringen (registreringsstandard) av AU'et selv, mens gravregistreringsutvalget utarbeidet retningslinjer for fotografering og utarbeidelsen av internettsiden. Det ble også innhentet godkjenning for prosjektet fra Datatilsynet og Kirke og kulturdepartementet, i og med at dette berørte personvern hensyn.

Hva går registreringen ut på?

Prosjektet ble presentert for de tilknyttede som deltok på årsmøtet til DIS-Norge april 2004, og nå er arbeidet i full gang i mange lokallag. Tanken bak arbeidsfordelingen er at lokallagene skal prøve å mobilisere sine medlemmer til fotografering og registrering og så sende det ferdige materialet inn til gravregistreringsutvalget for utleggelse på internett. Det man gjerne først bør gjøre er å ta kontakt med kirkevergene og få undersøkt muligheten til å få ut en kopi av deres databaser. Dette vil lette arbeidet for registrator betraktelig. Til dette formålet har DIS-Norge laget et brev som forteller litt om hvem vi er og hva prosjektet går ut på. Dette brevet sammen med godkjenning fra Datatilsynet og brev fra Kirke og kulturdepartementet er det anbefalt å ta med til kirkevergen slik at de på den måten kan føle seg tryggere på å levere fra seg databaser.

Hva skjer videre?

Aktiviteten rundt i landet er varierende, men heldigvis ser vi en økende

Gravminner i Norge
Tilrettelagt av DIS-Norge

[Forsiden] [Kontakt oss]
[Inngang vha. fylker/kommuner] [Søk i hele basen]

På denne siden ønsker DIS-Norge å samle alle gravminner, gjerne med bilder, i Norge. Ønsker du å bidra med registrering eller bilder ta kontakt pr [e-post](mailto:dis-post@disnorge.no). Finner du feil i vår database, send oss en [e-post](mailto:dis-post@disnorge.no).

Alle gravminnene er tilknyttet en kirkegård som igjen tilhører en kommune og et fylke. Det er flere måter å finne frem til et gravminne på. Velger du fylke/geografi inngangen kan du klikke deg ned til de ulike gravplassene. På hvert nivå kan du foreta søk i de feltene som er registrert. En annen måte å søke på ligger under "Søk i hele basen". Her søker du samlet på flere felt. Søker du f.eks. etter "ole" så vil alle poster med ole i vises. For å redusere utvalget kan du legge til f.eks. rogaland. Nå vil kun poster som er tilknyttet Rogaland komme med.

Nyheter	
03.05.2005	Flere felt fra Mellendal i Bergen
03.05.2005	Petvik, Sennesvik, Skjefjord, Stamsund og Tean på Vestvågøy i Nordland
03.05.2005	Storbuik og Slettfjord i Balstfjord i Troms
18.04.2005	Enebakkeset i Fet (Akershus)
18.04.2005	Tregstad og Båstad i Østfold
18.04.2005	Ingedal i Sarpsborg (Østfold)
15.04.2005	Minnebilder ved Jernbanen i Bergen
14.04.2005	Skjefvik på Askøy i Hordaland (Med bilder)
13.04.2005	Hergot i Narvik (Nordland) er oppdatert med informasjon til og med 2004
11.04.2005	Helønda i Melhus i Sør-Trøndelag
11.04.2005	Kors i Rauma i Møre og Romsdal
11.04.2005	Vemre i Grytten i Møre og Romsdal
11.04.2005	Røyken, Stemmetad og Åros i Røyken i Buskerud
11.04.2005	Kvam i Nord-Fron i Oppland
11.04.2005	Lesja, Lesjaskog og Lesjaverk i Oppland
07.04.2005	Årstad i Midtland i Østfold

På <http://www.disnorge.no/gravminner/> ønsker DIS-Norge å samle alle gravminner, gjerne med bilder, i Norge. Ønsker du å bidra med registrering eller bilder ta kontakt pr epost. Finner du feil databasen, send oss en epost til samme adressat: gravreg@disnorge.no.

Alle gravminnene er tilknyttet en kirkegård som igjen tilhører en kommune og et fylke. Det er flere måter å finne frem til et gravminne på. Velger du fylke/geografi inngangen kan du klikke deg ned til de ulike gravplassene. På

hvert nivå kan du foreta søk i de feltene som er registrert. En annen måte å søke på ligger under "Søk i hele basen". Her søker du samlet på flere felt. Søker du f.eks. etter "ole" så vil alle poster med ole i vises. For å redusere utvalget kan du legge til f.eks. Rogaland. Nå vil kun poster som er tilknyttet Rogaland komme med. Du kan også gå rett på søk i hele databasen, og for eksempel søke på et etternavn. Her er et eksempel på hvordan en treffliste ser ut.

Gravminner i Norge
Tilrettelagt av DIS-Norge

[Forsiden] [Kontakt oss]
[Inngang vha. fylker/kommuner] [Søk i hele basen]

Ordseik i hele basen

Her kan du søke i feltene: fornavn, etternavn, pikenavn, bosted, fedestad, dødssted, kommune, fylke, bispedømme, prosti, prestegjeld, kirkesogn og gravplassnavn. Alle søkeordene må være med i resultatet. Eks. søkestreng: ole valen, gir alle poster der alle disse ordene er med.

Oppgi søkestreng

[Start] [Førlige] [Neste] [Siste] (Post 1 til 10 av 25 poster)

Id	L.nr.	Fornavn	Etternavn	F.d.t	F.år	D.d.t	D.år	B.d.t	B.år	Kj	Bilde	Gravsted	Kommune	Kirkesogn
13771	100	Knut	Moseid	0705	1913	2103	1995	2103	1995	m		1001	Kristiansand	Tordal
17335	1940	Knut	Moseid	0705	1913	2103	1995	2103	1995	m		Randesund	Kristiansand	Randesund
25849	617	Dagmar	Moseidjord	2808	1931	0712	1946	1212	1946	k		Oddernes gamle	Kristiansand	Oddernes
26010	1576	Marie	Moseid					1512	1967	k		Oddernes gamle	Kristiansand	Oddernes
27650	2418	Rudolf	Moseid	1006	1914	1611	1980	2111	1980	m		Oddernes gamle	Kristiansand	Oddernes
27822	2590	Ingrid	Moseidjord	2702	1905	0302	1983	1102	1983	k		Oddernes gamle	Kristiansand	Oddernes
27890	2666	Ragnvald	Moseidjord	2501	1903	1407	1984	2007	1984	m		Oddernes gamle	Kristiansand	Oddernes
29078	3846	Berthe	Moseid					2903	1968	k		Oddernes gamle	Kristiansand	Oddernes
29894	4662	Halvor	Moseid	2602	1913	0709	1900	1509	1900	m		Oddernes gamle	Kristiansand	Oddernes
30056	4824	Marie	Moseid	0412	1918	0806	1902	1508	1902	k		Oddernes gamle	Kristiansand	Oddernes

[Start] [Førlige] [Neste] [Siste] (Post 1 til 10 av 25 poster)

Tips: Hold markøren over kommune/kirkesogn så vises fylke/geistlig inndeling.

Send oss en [e-post](mailto:dis-post@disnorge.no) dersom du ønsker å være med i registreringsarbeidet.

interesse nå som det går mot vår/sommer. Mange ser dette som en god anledning til å komme seg ut i finværet og samtidig gjøre en innsats. Flere av våre medlemmer registrerer på tvers av lokallagene. Mange har slektsinteressen sin andre steder i landet enn hvor de bor, og ønsker på denne måten å kunne få samlet inn informasjon om sin slekt. Så bli ikke overrasket dersom du en sommerdag treffer en Bergenser fra Valdres som vandrer rundt med digitalt kamera på slektens gamle tomter.

Men vi skal heller ikke glemme de som er ikke-medlemmer av DIS-Norge som likevel ønsker å bidra. For å nå disse må man bruke andre kanaler enn DIS-Norge, som for eksempel media. På Vestlandet har medieinteressen vært bra og dermed har man klart å få tak i flere ressurspersoner. Noen har faktisk meldt seg inn i foreningen kun fordi de ønsker å gjøre en innsats med gravstedsregistrering. Vi har mottatt databaser fra fylkene, Hedmark, Hordaland, Møre og Romsdal, Nordland, Oppland, Oslo/Akershus, Rogaland, Sør-Trøndelag, Troms, Vest-Agder og Østfold. I flere av de andre fylkene pågår det registrering.

Det meste av dataene som er mottatt og er under arbeid er registrert ved å skrive av gravsteinene. I noen tilfeller også avskrift av gravprotokollen. Responsen fra kirkevergene som er blitt kontaktet er varierende slik at vi har mottatt databaser fra noen, mens andre er mer tilbakeholden til prosjektet.

Vi trenger ditt kamera

Ønsker du å delta så ta kontakt fortrinnsvis med din lokale kilderegistreringskoordinator eller oss i gravreg@disnorge.no. Det er veldig viktig at du ikke starter opp før du har avklart dette med oss i DIS-Norge, fordi dobbeltarbeid er noe vi svært gjerne vil unngå. Flere som registrerer det samme er misbruk av ressurser. Retningslinjer og registreringsmal finnes på vår hjemmeside.

Datatilsynet

Haugesund Kirkelige Fellestråd
v/ Petter Losnegård
Postboks 612
5501 HAUGESUND

Haugesund kirkelig fellestråd	
02 OKT 2001	
Saksnr.: 01/167	Ark.kode: 046
Løpe nr.: 375/01	Avd.:

Deres ref
01/00167-1

Vår ref (bes oppgitt ved svar)
2001/03790 MOF/-

Dato
28.09.2001

KIRKEGÅRDSINFORMASJON PÅ INTERNETT

Vi viser til Deres brev av 12.09.2001.09.25

Personopplysningsloven (pol) verner i utgangspunktet ikke døde menneskers personvern. Behandling av slike opplysninger er derfor i utgangspunktet ikke omfattet av bestemmelsene i pol. Opplysninger om døde personer kan likevel være personopplysninger etter pol dersom de kan knyttes til en levende person. Opplysningene vil da anses som opplysninger om gjenlevende.

Når det gjelder opplysninger om døde personers navn, hvor personen er gravlagt, fødselsdato, når personen døde, samt når personen ble gravlagt, så finner Datatilsynet at disse opplysningene ikke sier noe om egenskaper hos gjenlevende personer. Slik saken fremstår faller den derfor utenfor personopplysningsloven og dermed også Datatilsynets myndighetsområde.

Med hilsen

Guro Slettemark (e f)
seniorrådgiver

Monica Fornes
førstekonsulent
(saksbehandler,
telefon 22 39 69 17)

Postadresse:
Postboks 8177 Dep
0034 OSLO

Kontoradresse:
Tollbugt 3

Telefon:
22 39 69 00

Telefaks:
22 42 23 50

DIS-Norge ønsker å forholde seg til det som er gjeldende lov og rett når det gjelder tilgang til kirkevergenes gravstedsregistre. Spørsmålet om tilgang har vært tatt opp med både Datatilsynet og Kulturdepartementet. Som det framgår av Datatilsynets svar, dreier det seg ikke om sensitive opplysninger her som omfattes av Personopplysningsloven. Kirkegårdskonsulentens svar presenterer nyttige presiseringer for hva som er tilgjengelige opplysninger og hva som ikke er det.

KIRKEGÅRDSKONSULENTEN

KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTETS RÅDGIVER I KIRKEGÅRDSSAKER

215003.092

19.juni 2003

DIS-Norge
OsvaldGilje
Røykås Terrasse 100
1476 RASTA

TILGANG TIL KIRKEGÅRDENES GRAVREGISTERE

Jeg viser til Deres henvendelse, datert 26.f.m.

De opplysninger om en avdød som normalt finnes på et gravminne, dvs. navn, fødselsdato og dødsdato har kirkegårdskontoret anledning til å gi fra seg. Det samme gjelder gravens plassering. Unntatt fra offentlighet er opplysninger om personer som er gravlagt anonymt.

Dvs. dem som har fått en grav som ikke er kjent for offentligheten.

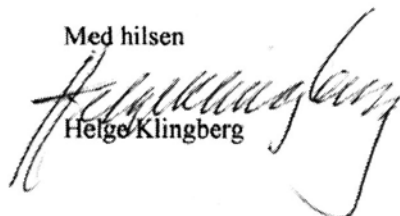
Opplysninger om gjenlevende personer som er festere av graver, er part i en gravstellsavtale eller liknende kan kirkegårdskontoret ikke gi fra seg.

Jeg viser i denne forbindelse til gravferdslovens forskrift, sist endret av Kultur- og kirkedepartementet 11. desember 2002 og Datatilsynets brev til Haugesund kirkelige fellesråd, datert 20.09.2001.

Gravregisteret er å betrakte som et internt register og jeg kan ikke se at kirkegårdskontorene har plikt til å legge ut de nevnte opplysningene for offentligheten eller gi noen adgang til generelt innsyn.

En del registre er redigert slik at det er krevende å skille en type opplysninger fra andre.

Med hilsen

Helge Klingberg

Kopi: Kultur- og kirkedepartementet

HELGE KLINGBERG, PROFESSOR, LANDSKAPSARKITEKT MNLA.
3160 STOKKE

TELEFON: 33 33 69 30
MOBIL: 911 61 903

TELEFAX: 33 33 76 05
E-POST: hel-kl@online.no

Foto: Renathe Wågenes

INTERVJU MED EN EKSTREMSPORT-UTØVER

Ingebjørg Minde intervjues av Renathe

Jeg tok en prat med en STOR bidragsyter. Hun alene har registrert ca 16 500 personer og tatt ca 9000 bilder (alt dette på Møllendal i Bergen).

Arbeidet startet hun med juli 2003. Ingebjørg Minde er 54 år, og når hun ikke driver med gravsteinsregistrering, er hun blomsterdekoratør.

- Hvorfor kastet du deg over dette?

Jeg meldte meg på til reg. arb. fordi jeg alltid har vært interessert i historie, spesielt lokalhistorie, og på kirkegårder og gravplasser finner jeg mye interessant.

- Hvordan går du fram?

Jeg bor såpass langt fra Møllendal, ca 2 mil, så når jeg reiser inn dit, har jeg satt av god tid og bruker ofte flere ti-

mer. Først fotograferer jeg hvert enkelt gravsted / gravstein, og tar nærbilder av teksten. Dette gjør registreringsarbeidet lettere når jeg skal skrive det inn på datamaskinen. Nærbildene blir slettet etter bruk, og er det noe som fremdeles er uklart, blir dette sjekket ved neste besøk på Møllendal. Da tar jeg samtidig bilder av neste felt, og dermed fortsetter jo dette arbeidet.

- Hva synes du om prosjektet generelt og internettsiden?

Prosjektet er viktig. Det er mye slektshistorie som ligger her, og som kan gå tapt i løpet av få år dersom denne registreringen ikke blir gjort. Internettsiden er blitt flott. Lett å finne fram i, og etter hvert som mer reg. blir lagt ut, blir det et fint oppslagsverk for slektsinteresserte. De som ikke har samme interesser ser kanskje på dette som en underlig hobby. Men jeg har og fått mange hyggelige henvendelser fra folk som har sett meg gå rundt med kamera og skriveblokk.

- Etter alt det du har gjort frem til nå, hva driver deg videre?

Var lettet da jeg var ferdig og tenkte at nå orker jeg ikke mer, men etter sånn ca 2-3 uker så var jeg tilbake og tok flere bilder. Føler vel et slags ansvar for at registreringsarbeidet som er påbegynt, fortsetter. Liker ikke å gå fra uferdig arbeid. I tillegg har jeg startet fotografering i nærmiljøet med kirkegården ved Arna kirke (Bergen kommune). Her oppdaget jeg at kirkevergen hadde begynt å fjerne steiner (huff huff). Og da var jeg snar med å finne frem det digitale kamera.

Renate Johanne Wågenes er styremedlem i DIS-Norge og aktiv både i aktivitetsutvalget for kilderegistrering og DIS-Hordaland. Ansvarlig for gravstedregistreringsprosjektet. gravreg@disnorge.no

Utdrag fra retningslinjer for gravstedsregistrering

Det man først bør undersøke er at det ikke allerede foregår slik registrering på den kirkegården man ønsker å arbeide med. Lokallagene i DIS-Norge melder fra til gravreg@disnorge.no når noen starter opp et registreringsarbeid. På nettsidene <http://www.disnorge.no/DISreg/> finner du oversikt over det registreringsarbeidet som er i gang.

Registrering

1. Vi anbefaler å bruke enten MS Excel eller registreringsprogrammet Augustus. Det siste er ennå ikke utvidet for gravstedsregistrering, men vil bli det i løpet av 2005.
2. Når en kirkegård er valgt, bør man ta kontakt med den lokale kirkevergen for å undersøke om kirkevergen har en database med register over kirkegården. Foreligger en slik, anbefales det å undersøke muligheten for å få en kopi av denne. Kirkevergen bør da bli forelagt de nedennevnte vedleggene 2, 3 og 4. Det beste er å få en datakopi, slik at man slipper å legge inn dataene selv. Men en papirkopi er selvsagt et alternativ.
3. Hvis man har mottatt en database fra kirkevergen, må man ta en papirutskrift av denne med seg til kirkegården for å gjøre en sammenligning mellom det som står i registeret og det som står skrevet på steinene. Av erfaring vet vi at det kan være en del forskjeller. Avvik føres opp på utskriften i merknadsfeltet (f.eks. forskjellig skrivemåte på navn, forskjellig dato/år). Personer som kirkevergen har i sitt register, men som ikke gjenfinnes på kirkegården, markeres med "Slettet" i merknadsfeltet. Personer som finnes på kirkegården men ikke i kirkevergens register, føres inn i databasen i ettertid.
4. Hvis man ikke får utlevert databasen fra kirkevergen, må man gjøre grunnregistreringen selv. Det er to måter å gjøre dette på:
 - o Bruk av penn og papir: Man går rundt og skriver av teksten på gravsteinene.
 - o Fotografering/filming av gravsteinene: Man fotograferer/filmer steinen og skriver av teksten etterpå.
5. Registrering i MS Excel: Registreringsmalen er

laget for å kunne brukes både til registrering av opplysningene på gravsteinene og i kirkevergens database. Malen har følgende felter:

1. Løpenr - innenfor hver enkel kirkegård
 2. Bilde - f.eks. 123.jpg
 3. Teig - f.eks. Grønnevik (dette er ikke navnet på kirkegården)
 4. Felt - f.eks. A
 5. Rad - f.eks. 1
 6. Gravn - f.eks. 4
 7. Minnetekst - f.eks. Vår kjære, Takk for alt. Dette er valgfritt å ta med, men anbefales i det minste for steiner hvor teksten er vanskelig å lese på bildet.
 8. Tittel - f.eks. kjøpmann, hustru, barn
 9. Fornavn - f.eks. Anna Oline, Nils M.
 10. Etternavn - f.eks. Halvorsen, Monsen Haugen
 11. Pikenavn - f. Grieg, Olsdatter
 12. Bosted - sjelden oppgitt på gravsteiner, men finnes i kirkevergens register
 13. Fødselsdato - skrives med 4 siffer uten punktum/bindestrek. 2412
 14. Fødselsår - skrives med 4 siffer. 1900
 15. Fødested - f.eks. Trondheim
 16. Dødsdato - skrives med 4 siffer uten punktum/bindestrek. 3112
 17. Dødsår - skrives med 4 siffer. 1920
 18. Dødssted - f.eks. kom bort på havet
 19. Begravelsesdato - fra kirkevergens register, 4 siffer
 20. Begravelsesår - fra kirkevergens register, 4 siffer
 21. Kjønn - m for mann, k for kvinne, u for ukjent
 22. Merknad - informasjon som er oppgitt og som ikke har egne felter nevnt over
6. Registrering i Augustus: Augustus i versjon 1 er ikke tilpasset gravstedsregistrering. Dette vil bli gjort i versjon 2 av programmet, som vil bli utviklet for den nye registreringsstandarden Kyrre for kirkebøker.
 7. Førings av fornavn, etternavn og pikenavn:
 - o Med fornavn menes alt som kan oppfattes som fornavn, f.eks. Anne Karin. Anne K.

- o Med etternavn menes alt som kan oppfattes som etternavn, f.eks. Olsen. Olsen Haugen.
- o Med pikenavn menes det navn man hadde før giftemål, f.eks. Anne K. Olsen f. Larsen. Larsen blir her pikenavn. Men vil også kunne ut for at farsnavn står oppført. Dette føres i pikenavnsfeltet. Unntak hvis de kun har farsnavn som etternavn, f.eks. Anne K. Olsdatter - her beholdes Olsdatter som etternavn. Står det Anne K. Olsdatter Larsen, føres Olsdatter i pikenavnsfeltet.
- o Noen har ikke oppført etternavn i det hele tatt. F.eks. Ole Olsen og hustru Kari. Her vil man anta at Kari het Olsen, men man vet det ikke sikkert, derfor vil hun føres uten etternavn.
- o Enkelte steiner har et etternavn øverst med påførte fornavn under. Da skal alle på steinen ha dette som etternavnet.

Fotografering

1. Generelt: For bilder som skal presenteres på web, har vi valgt en oppløsning på 640 x 480 pixels med lav JPEG-kvalitet. Dette er gjort for å gjøre lastingen av bildene raskest mulig, samtidig som vi får en forholdsvis stor bildepresentasjon på PC-skjermen. For dette formålet trenger ikke bildene være større en 640 x 480 pixels. Denne bildestørrelsen kan som oftest stilles inn på kameraet. Det er viktig at bildestørrelsen ikke er mindre en dette, men større bildefiler kan lett konverteres til riktig størrelse.
2. Bilder for avskriving: Bilder som skal brukes til avskriving av opplysninger, bør tas med så høy oppløsning som kameraet klarer i JPEG-format. Dette for å kunne zoome inn for å tyde det som står på gravsteinen. Et slikt bilde med høy oppløsning kan lett konverteres ned til den fastsatte størrelsen for web-publiserings. Gravstedsregistreringsgruppen er behjelpelig med konvertering av store bilder til små bilder. Ønskes hjelp til dette, ta kontakt med gravreg@disnorge.no .
3. Råd for fotografering: Best resultat oppnås ved å ta bilder i lett overskyet vær, men dette er ikke noe krav. En må passe på at fotografen ikke reflekteres i gravsteinen. Bruk av blitz bør helst unngås, men kan brukes for å lyse opp skyggepartier. Ved bruk av blitz må kameraet holdes i en vinkel som gjør at blitz-

lyset ikke blir reflektert tilbake fra gravsteinen. Gravminnet skal avfotograferes i sin helhet. Er beplantning i veien for teksten, bør en i tillegg ta et nærbilde av teksten. Vertikalt eller horisontalt bilde er valgfritt, bruk det som egner seg best til gravsteinen. Er det tekst på flere sider av steinen, må det tas flere bilder. Gravsteiner som er vanskelige å lese, kan man med fordel prøve å lese av når det er begynt å bli mørkt ute, og så bruke en lommelykt til å lyse skrått inn fra siden av steinen. Det er denne metoden arkeologer bruker for å lese vanskelig skrift.

4. Lagring og filnavn: En kan bruke fortløpende nummering, automatisk filnavn fra kameraet er greit. Ved bruk av automatisk filnavn må man huske på å ta bort nullstillingen av filnavnet i kameraet. Når dette er gjort, vil kameraet fortsette løpenummerserien selv om man setter inn nytt minnekort.
5. Registrering av filnavn i Excel: I kolonnen (feltet) for Bilde registreres filnavnet. Husk at filtypen også må skrives. Eks. img_1234.jpg Filnavnet registreres i postene for alle personer (navn) som står på gravsteinen. Skal en ha med flere bilder for den samme posten, for eksempel et oversiktsbilde og et nærbilde, føres disse opp med semikolon ';' mellom filnavnene. Eks. img_1234.jpg; img_1235.jpg Filnavnet kan ikke inneholde æ, ø, å, mellomrom eller punktum. Bruker man dette, kompliseres prosessen med utleggelse av bildene på nett. Alternativ til mellomrom og punktum er bindestrek og underskår. Filnavnet bør også skrives med små bokstaver.
6. Vern av gravminner: Det er etter loven ikke tillatt å vaske, skrape eller lignende på gravminnene. For eksempel fjerning av mose eller fjerning av beplantning. Man skal behandle gravminnene med forsiktighet og respekt.

Retningslinjene finner du i sin helhet på DIS-Norges nettsider: <http://www.disnorge.no/kildereg/gravsteder/retnlinjer.html> Har du lyst til å bidra i registreringsarbeidet lønner det seg å lese retningslinjene i sin helhet.

Norske oppkallingsregler

AV LARS LØBERG

Oppkallingsregler er et kjent og viktig hjelpemiddel for slektsgranskeren. Dette gjelder både for å finne gode kandidater når en vil snevre inn søket etter mulige aner innen bygda og kanskje enda mer for å søke spor utenfor bygda når et uvanlig navn plutselig dukker opp på slektsgården. For selv om navnelikhet alene ikke duger som bevis på slektskap, var det likevel så vidt strenge regler for oppkalling at det skulle gode grunner til for å avvike disse reglene.

Per Seland publiserte i 1978 en studie av oppkallingsregler tuftet på egne undersøkelser av oppkallinger i Fjotland og Sirdal i Vest-Agder og i Vang på Hedemarken i perioden 1700-1900¹. Han fant en påfallende lik oppkallingstradisjon i begge områdene, en tradisjon han delte inn i to grunnregler og fire særregler.

Grunnreglene:

- Oppkalling etter besteforeldrene
- Oppkalling etter oldeforeldrene

Særreglene:

- Oppkalling av tidligere ektefeller
- Navngiving av barn født eller døpt etter farens eller morens død
- Navngiving av barn født utenom ekteskap
- Sjeldnere avvikelser

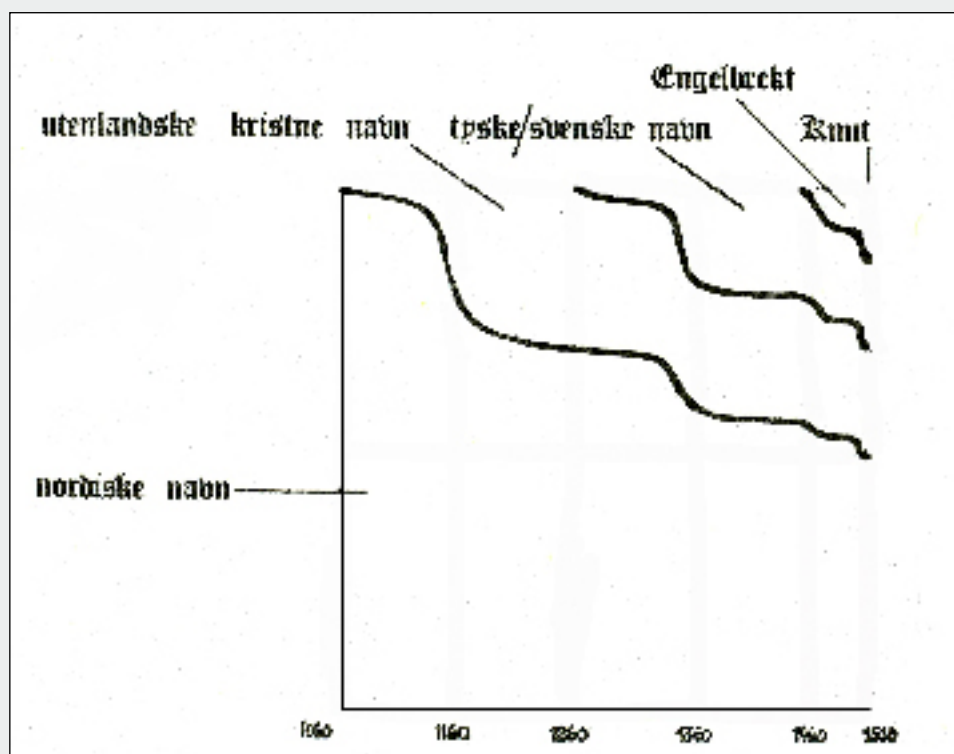
I korthet bygger oppkallingen i bondesamfunnet på at eldste sønn ble oppkalt etter farfar og nesteldste sønn etter morfar mens eldste datter ble oppkalt etter farmor og nesteldste datter etter mormor. I enkelte områder av landet var regelen for oppkallingen av døtre speilvendt, slik at eldste jente skulle hete etter mormor, nesteldste etter farmor. Når så alle besteforel-

drene var oppkalt, begynte en i tur og orden etter oldeforeldrene. Skikken ikke bare kunne, men førte ofte til at flere søsken i samme søskenflokk fikk samme fornavn. Het begge besteforeldrene Ola, skulle jo begge kalles opp.

Oppkallingsreglene var så sterke at Seland hevder at dersom det en gang i blant finnes avvik fra regelen, så er det bare tilsynelatende. Kirkebøkene avslører at det nesten alltid innimellom de barna som vokste opp også hadde vært barn med de "manglende" navnene, men at disse barna døde som unge.

Oppkallingsreglene sørget for at slektens fornavn ble værende på gården. Særreglene kom inn der hvor det ellers ville blitt uorden i rekkefølgen eller der hvor tidlige dødsfall skapte særlige behov for "å reise" navnet på nytt. Først og fremst skulle tidligere ektefelle oppkalles, så dersom det

Illustrasjonen viser innfasingen av nye fornavn i Gudbrandsdalen i middelalderen. Gjengis med tillatelse fra Tore H. Vigerust.

Mattisgarden Tørberget i Trysil

Mattis Andersen
Ca 1699-1769Randi Persdatter
Ca 1743-1794Mattis Mattissen
1754-1801Berte Olsdatter
1772-1852

Mattis, Per og Anders

Ragnhild og Ola

Mattis fra Tørberget i Trysil gifter seg med Randi fra Stange 1776. Året etter fødte hun tvillingene Mattis og Per, oppkalt etter hver sin bestefar. I 1782 kommer så sønnen Anders, oppkalt etter oldedefaren. Randi dør i 1794, Mattis gifter seg i 1796 med Berte fra Hammarsgarden i Trysil. De får dattera Ragnhild i 1798, oppkalt etter førstekona Randi, og så sønnen Ola i 1800, oppkalt etter morfaren.

Mattis var skogfinne, mens både Randi og Berte var etnisk norske. At også skogfinnene brukte de samme oppkallingsreglene, viser at denne skikken på ingen måte var rent norsk.

Verken Randi eller Ragnhild var skogfinske fornavn. Randi ble heller ikke brukt i Trysil på 1700-tallet, så Ragnhild var det naturlige oppkallingsnavnet for Randi.

var odelsmannen som var død, skulle hans navn brukes før den nye ekte-mannens far kunne kalles opp. Døde dessuten faren før guttebarnet ble født eller døpt, fikk dette barnet i regelen farens fornavn. Også pikebarn kunne i slike tilfeller få navn som var avledet av farens fornavn.

Ved fødsel utenfor ekteskap, kunne oppkallingsregler variere. Om barnefaren vedsto seg farskapet, var det ikke uvanlig at et guttebarn fikk hans navn. For pikebarn ble det normalt kalt opp etter en i morens familie. Barn født utenfor ekteskap kalte derimot ikke opp sine fedre når de selv fikk barn.

De sjeldnere avvikene kunne gjelde dersom et ektepar hadde fått gården i gave fra barnløse slektninger eller dersom forrige generasjon for-gjeves hadde forsøkt å kalle opp en bestemt person.

Selands artikkel begrenset seg til tidsrommet 1700-1900 fordi han her hadde et fullstendig kildemateriale å analysere. Siden oppkallingsreglene var så vidt faste, må de ha vært i bruk også før år 1700, men en skal være forsiktig med å tro at reglene har vært de samme også i svært tidlige tider. For eksempel hevder Troels Lund med styrke at en på 1500-tallet bare kunne kalle opp avdøde slektninger².

Rasjonalet for det var greit nok. Den avdøde skulle "uppatnyast", og en trodde at barnet skulle arve vesen og egenskaper sammen med navnet. Kalte en da opp en som fortsatt var i live, ville en tappe vedkommende for kraft i samme fart som ungen vokste seg til styrke.

Norsk middelaldermateriale synes å underbygge Troels Lunds påstand om at en kun kallte opp avdøde, men siden kildematerialet er så mangelfullt, kan vi ikke si noe sikkert om dette. Det vi derimot kan si, er at oppkallingsreglene også kunne settes helt til side. Belegg for dette finner vi allerede i Olav den helliges saga, hvor Snorre forteller at kongens tjenestekvinne Alvhild fødte ham en gutt, men at de ikke sikkert visste om det var liv i barnet. Sigvat skald turte ikke å vekke kongen, men bestemte at presten fikk døpe barnet, som de kalte Magnus. Kongen var lite blid for ikke å ha blitt vekt. Dernest utba han seg en forklaring på navnevalget: "Hvorfor lot du gutten hete Magnus? Det er ikke ættenavn hos oss". Sigvat skald skal ifølge Snorre ha svart "Jeg kalte ham opp etter kong Karla-Magnus, for han var den beste mann jeg visste i verden".

Magnus-navnet ble forresten brukt flere ganger av kongehusene våre.

Det er påtagelig at Håkon Håkonsson kalte sine tre sønner med Margrete Skulesdotter for Olav, Håkon og Magnus. Kongen var navnemessig involvert i flere dilemmaer. At han selv var født utenom ekteskap, har nok ikke påvirket hans syn på oppkallingsregler. Derimot førte det til en svak maktbase, som han behøvde flere politiske grep for å styrke. Blant disse var ekteskapet med Margrete. Navnebruken må ses på denne bakgrunnen. Olav på den førstefødte tronarvingen var ikke aneoppkalling, men en pretensjon i forhold til kirke og stat. Håkon var aneoppkalling. Skule var politisk sett ikke et aktuelt navn for sønn nummer tre, hertug Skule var da allerede i åpen oposisjon til kong Håkon. Neste navn i oppkallingsrekka skulle da være Sverre. Når Håkon i steden valgte Magnus, må dette åpenbart ha sammenheng med at Sverre opprinnelig var et utnavn. Halvdan Koht omtaler det som et plebeier-navn som ikke var i bruk hos høyættede og mente at Sverre selv syntes at navnet var upassende for en konge og at det burde få dø med ham³. Sverre tok selv navnet Magnus – i formene Rex Sverus Magnus og Sverrir Magnus konungr. Magnus hos Magnus Lagabøter er altså navneoppkalling etter farfaren.

Magnus kom altså inn fra 1000-tallet av som motenavn. På samme måte har den store andelen kristne navn i norsk middelalder åpenbart et annet opphav enn faste oppkallingsregler helt fra førkristen tid. Det er derfor ikke noe nytt med mediagenerasjonen at nye og fremmedartede navn får bre seg utover landet. Det er snarere slik at motenavn har kommet - og til dels gått - til alle tider. Tore H. Vigerust påviser f.eks en bølge av svensk navnepåvirkning fra midten av 1300-tallet av og at tyske fornavn kommer sterkt inn også i innlandsbygdene mot slutten av 1400-tallet⁴. Vigerust aksepterer selvsagt at navneoppkalling av aner var en hovedregel, men han

hevder at unntakene er tallrike. Han mener å kunne påvise at bare 24-27% av de navnene som var i bruk ved år 1100 fortsatt var i bruk rundt år 1500, eller altså at tre av fire navn var nye. Påtagelige motenavn i denne perioden var for eksempel Engebret/Embret/Embrik etter den svenske opprørslederen på 1430-tallet og Knut etter vår egen Knut Alvsson.

En forutsetning for at nye navn skal komme inn er selvsagt at gamle reduseres – om ikke i antall bærere så i hvert fall i relativ betydning. Men Vigerust har også rett i at mange navn har forsvunnet og blitt borte. For å holde fast ved kong Sverre, så hadde han blant sine nærmeste faren Unas, onkelen Roe og broren Hide, alle tre navn som er totalt gått av moten etter den tid. Til gjengjeld hadde han også søskenbarna Peter og Jon, som fortsatt er gangbar mynt i navnesammenheng.

Går vi lengre inn i nytid, finner vi rikelig med eksempler på at oppkallingsreglene nok ligger i bunnen, men at nye navn også kommer inn. Kongene ble flittig oppkalt, og med de mange Christianer i dansketiden er det ikke å undres over at dette navnet står seg godt ennå. Kondisjonerte familier tok tidlig opp skikken med to eller flere fornavn, noe som åpenbart ga mulighet for både å kalle opp og å introdusere nye navn samtidig. Og de kondisjonerte kunne i sin tid bli oppkalt på landsbygda. Mange prester var så populære at de fikk dåpsbarn oppkalt etter seg. Og selvsagt førte flytting over sogne- og regiongrenser til at nye navn fulgte med på lasset.

Hadde oppkallingsreglene blitt fulgt strengt og av alle, ville navn bare dødd ut dersom bærernes etter slekt også døde ut. Alle vi som driver slektsgransking vet at så ikke er tilfelle. Det må derfor være andre

grunner som sammen med oppkallingsreglene har ført til at noen navn er blitt borte mens mange nye er kommet til. Vi kan altså ikke stole på oppkalling som eneste navnegivende årsak. Men så langt vi kan dokumentere så har slekts- og aneoppkalling likevel stått sterkt i Norge.

1 NST XXXVI s 100-111.

2 Troels Lund: "Daglig liv i Norden i det XVI. Århundre" bind 2 s. 712-716.

3 Halvdan Koht: "Kong Sverre" s 75.

4 Tore H. Vigerust: Endringer i middelalderens navneskikk i Middelalderforum hefte 10 s 42-70.

Lars Løberg er medlem av DIS-Norges aktivitetsutvalg for slektsfaglig veiledning, men kjent også som leder for Norsk slektshistorisk forening.

MEXICO!

Når De dødes dag feires 1. og 2. november, farges feiringen av lokalt særpreg fra de forskjellige landsbyene og regionene i Mexico. Prosedyrene for feiringen er en blanding av gamle indianske tradisjoner fra før-columbiansk tid og skikkene for den katolske helligdagen Alle sjelers dag. Hodeskaller og skjeletter minner de levende på den uunngåelige døden og setter den i perspektiv i forhold til de levende.

På veggen bak de to figurene står det:

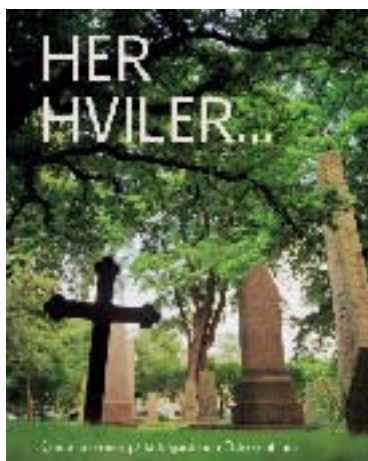
Her har man to døde som står til hverandre gift av nødvendighet fordriver tiden og er pene i tøyet

Foto: Tone Moseid

Her hviler...

Kjente personer på kirkegårdene i Oslo sentrum

Dette er et utdrag fra en publikasjon Oslo kommune, Gravferdsetaten utga i 1999. Boken er en historisk veiviser til de tre gamle kirkegårdene i Oslo sentrum: Vår Frelses gravlund, Gamle Aker kirkegård og Krist kirkegård. På de tre kirkegårdene er det gravlagt en unik samling av kjente mennesker. Her finner vi gravene til Ibsen, Bjørnson, Wergeland og Munch, foruten eidsvollsmenn, statsministere, krigshelter og vitenskapsfolk. I boken er 200 av de mest interessante gravstedene valgt ut og presentert. Boken viser vei, og inneholder korte biografier om personene som er gravlagt der. "Her hviler..." er på 178 sider, vakkert illustrert, og med både alfabetisk og tematisk navnerregister. I tillegg rommer boken et register over gater i Oslo som er oppkalt etter personene omtalt i boken, med henvisning til postnummer. Teksten i boken er ved Øyvind Haaland (redaktør) og Mari Mellum, mens fotografiene er tatt av Torgeir Haugaard. Hele boken ligger tilgjengelig på Internett i pdf-format: <http://www.gravferdsetaten.oslo.kommune.no/underPublikasjoner> i menyen til venstre på nettsiden. Utdraget her er gjengitt med tillatelse fra Gravferdsetaten.

En dag du har god tid, bør du rusle en tur på Oslos gamle kirkegårder. Blant gamle navn, titler og gravmonumenter er det lett å få en følelse av å leve i forrige århundre, og stadig vekk vil du møte kjente navn. Sentralt på Vår Frelses gravlund ligger Henrik Ibsen og Bjørnstjerne Bjørnson begravet, med Edvard Munch like i nærheten. Arbeiderlederen Martin Tranmæl har funnet sin evige hvile ved siden av den konservative politikeren C. J. Hambro, mens kranglefantene Henrik Wergeland og Johan Sebastian Welhaven heldigvis har fått en liten kolle mellom seg. Denne boken er en historisk guide til de tre gamle gravlundene i Oslo sentrum. Vi har valgt ut 200 av de mest kjente personene som er gravlagt her, og skrevet noen ord om hver av dem. Gravstedene deres har fått nummer fra 1 til 200, og de er merket av på kartene i boken slik at du skal kunne finne dem. Rekkefølgen på numrene er slik at den utgjør en naturlig spasertur rundt på kirkegårdene. Det er ikke alltid like enkelt å finne igjen gravstedene i virkeligheten, men de fleste steder finnes det en sti, hekk, mur eller bygning å orientere seg ut fra.

Vår Frelses gravlund er den klart største av de tre kirkegårdene i boken. Det er også der de fleste berømthetene ligger gravlagt. Derfor har vi delt opp denne i fem deler som omtales hver for seg. Gamle Aker kirkegård, som ligger bare et steinkast unna, er også med i boken. Den vesle Krist kirkegård ved Trefoldighetskirken er den siste vi har inkludert. Den er nok ukjent for mange, siden den har stått avlåst og forfalt i mange år. Men også her finner vi betydningsfulle mennesker, og høsten 1999 ble kirkegården omsider rehabilitert og gjenåpnet for publikum.

Vår Frelses gravlund

Etter at det ble forbudt å gravlegge mennesker inne i kirkene, måtte Christiania by på begynnelsen av 1800-tallet se seg om etter et sted å anlegge gravlund. Det kom samtidig et pålegg om at kirkegårdene måtte ligge utenfor bykjernen, så en utvidelse av kirkegården som på den tiden var rundt Vor Frelses Kirke (nå Oslo domkirke), var ikke aktuelt. Valget falt på den såkalte Calmeyerløkka i Bymarka. Den nye gravlund ble innviet sommeren 1808, og den første gravlagte var

presteenken Anna Thulesius. Senere ble gravlunden utvidet til å omfatte flere av løkkene omkring. I 1811 ble Vaterlands kirkegård nedlagt. Da var Vår Frelzers gravlund i mange år den eneste kirkegården for byens sivile innbyggere (de militære ble gravlagt på Christ kirkegård). Men en koleraepidemi i 1833 gjorde at behovet for nye gravplasser ble prekært, og man anla kolerakirkegårder flere steder. En av dem lå på Ankerløkka, der Yrkesskolens hybelhus ligger nå. Dette ble snart byens ordinære kirkegård, det vil si at alle som ikke hadde råd til å betale festeavgift, ble gravlagt her. Etter at kirkegården på Ankerløkka ble oversvømt, ble den erstattet av det som i dag er Sofienbergparken. Dermed oppsto et visst klasseskille. Vår Frelzers gravlund fikk et eksklusivt preg med flotte familiegraver, mens de fattige ble lagt i massegraver andre steder. I 1911 var gravlunden full. Etter den tid ble det bare opprettet nye gravsteder der festetiden hadde utløpt. Etter 1952 er det ikke opprettet flere gravsteder på Vår Frelzers gravlund, men det er fremdeles anledning til å sette ned urner i gamle familiegraver. I årene fra 1955 ble steinrammene rundt mange graver fjernet for å lette vedlikeholdet. Dette gjorde at store deler av gravlunden mistet mye av sitt særpreg. Men det viktigste særpreget ved Vår Frelzers gravlund er den unike samlingen av historiske kvinner og menn som er gravlagt her. Etter at Norge i 1814 fikk et slags selvstyre, måtte nasjonen bygges opp fra bunnen av, både politisk, økonomisk og kulturelt. Her finner vi menneskene som gjorde det.

På Vår frelsers gravlund finner vi blant andre:

Marcus Møller Thrane

1817–1890

Arbeiderleder

Marcus Thrane var ikke selv av arbeiderslekt. Hans far var riksbanksjef David Thrane, en av komponisten Waldemar Thranes 21 søsken. Da Marcus Thrane var ung, ble imidlertid faren dømt for et stort underslag, og den borgerlige familien ble dermed sterkt skandalisert. Thranes politiske engasjement ble vakt i kriseårene

1847–1848. Han arbeidet som lærer ved blåfargeverket på Modum, men mistet jobben sammen med hundrevis av arbeidere. Han stiftet da arbeiderforeninger i Drammen og Christiania, og begynte å gi ut «Arbeider-Foreningernes Blad». I bladet sitt tegnet han en gang en sarkastisk tegning av en arbeider som sto utenfor det nye botsfengselet og utbrøt: «Nei, for et herlig byggverk! Tenk så mye som i våre dager blir gjort for fattigfolk!» På dette tidspunktet drømte nok ikke Thrane om at han selv en dag skulle sitte der. Arbeiderbevegelsen vokste med rekordfart, og hadde snart 30 000 medlemmer – ikke bare arbeidere, men også småbønder. Thranittene gikk inn for endringer på en rekke samfunnsområder, men i bunnen lå kravet om allmenn stemmerett. Selv om Thrane skal ha vært en ganske kjedelig taler, hadde han et skarpt hode. Uten å kjenne til Karl Marx påviste han at historien er preget av klassekamp, og det var denne kampen han ønsket å føre. I 1851 trakk han seg overraskende som leder for bevegelsen, til fordel for Theodor Abildgaard. Samme år ble hele lederskapet arrestert fordi de hadde diskutert muligheten for revolusjon. Det betydde slutten på Norges første arbeiderbevegelse. Marcus Thrane utvandret senere til USA, der han også døde. Først i 1949 ble kisten hans fraktet hjem til Norge.

Oda (eg. Othilia Pauline Christine) Lasson Krohg

1860–1935

Maler

Oda Lasson studerte under blant annet Christian Krohg, som hun senere giftet seg med. Hun debuterte på Høstutstillingen i 1886 og malte deretter i nesten femti år, men produksjonen var uregelmessig og begrenset. Tidlig i sin karriere malte hun bilder som signaliserte den kommende nyromantikken. Et eksempel er «Sommernatt ved Kristianiafjorden». Senere malte hun kraftig karakteriserte portretter, deriblant et av Aasta Hansteen. Christian Krohg og Hans Jæger introduserte henne for Kristianiabohemen, en gruppe radikale kunstnere og intellektuelle, hvor Oda Krohg ble en sentral figur. Oda og Christian Krohg var foreldrene til Per Krohg.

Fra Skedsmo Kirkegård.
Foto Tone Moseid

Jan Peder Syse

1930–1997

Politiker

Jan P. Syse var utdannet jurist, og arbeidet først i rederiet Wilh. Wilhelmsen. Senere viet han seg til politikk på heltid. Han var leder i Høyre i tre år, parlamentarisk leder i fire år, og stortingsrepresentant fra 1973 til sin død. I Kåre Willochs koalisjonsregjering på midten av 1980-tallet var han industriminister. Fra 1989 var han selv statsminister for en regjeringskoalisjon bestående av Høyre, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti. Men samarbeidet sprakk etter drøyt ett år på grunn av uenighet om forholdet til EF (nå EU).

Marcus Gjoe Rosenkrantz

1762–1837

Politiker

Tross adelig slekt vokste Marcus Gjoe Rosenkrantz opp i en fattig offisersfamilie. Det var slektningene som måtte betale den juridiske utdannelsen hans. Senere arvet han penger fra en fjern slektning og giftet seg inn i en rik familie. Dermed eide han plutselig de store eiendommene Ljan, Borregård og Hafslund, og ble en av Norges største eksportører av tømmer. Den politiske karrieren begynte med en post som amtmann i Smaalenene (Østfold) og senere i Akershus. Deretter ble han direktør for den norske avdelingen av riksbanken. Under Napoleonskrigen satt han i prins Christian Augusts regjeringskomisjon som eneste nordmann. På det eksklusive «notabelmøtet» på Eidsvoll i 1814, der prins Christian Frederik ble overtalt til å innkalle en grunnlovsgivende riksforsamling, var han en selvskreven deltaker. I august samme år ble han formann (tilsvarer statsminister) i Norges første regjering, og det var han som foretok den høytidelige åpningen av Norges første storting. Da vi kom i union med Sverige senere på høsten, ble han degradert til statsråd. På graven står

det at Rosenkrantz døde i 1838. Dette er sannsynligvis feil.

Gamle Aker kirkegård

Gamle Aker kirke er Oslos eldste bygning, bygget på begynnelsen av 1100-tallet. Den har vært plyndret og herjet av brann flere ganger. I 1723 ble kirken solgt til fire bønder, og den var siden i privat eie i over 100 år før Aker kommune kjøpte den tilbake. Den var da i en sørgelig forfatning, og kommunen gikk inn for å rive den. Etter en opphetet debatt ble den i stedet kjøpt av Christiania kommune og pusset opp. Den åpnet igjen i 1861, og da ble Gamle Aker menighet opprettet. Kirkegården har en historie som går tilbake til middelalderen, men de nyeste delene av den er fra 1940-tallet. Den nederste delen mot Maridalsveien ble anlagt av Aker kommune i 1837 til kolerabegravelser. Under den annen verdenskrig ble dronning Mauds sarkofag i all hemmelighet oppbevart i Gamle Aker kirke.

På Gamle Aker kirkegård finner vi blant annet

Envold Falsen

1755–1808

Forfatter og politiker

Envold Falsens første skuespill handler om ulykkelig mann som rives vekk fra sine plikter av en voldsom lidenskap. Hans eget liv skulle også bli omtrent slik. Hele livet var Falsen glødende interessert i teater. Han skrev og oversatte dramastykker, og deltok ofte selv som både skuespiller og instruktør. I teateret i hjembyen København fant han også sin første kjærlighet, en ung enke. Da denne skandalen ble oppdaget, ordnet hans far en stilling som assessor (dommer) i Christiania. Igjen fant han kjærligheten i teateret, og giftet seg med skuespilleren Anna Mathiesen. Sammen fikk de sønnen Christian Magnus Falsen, som skulle bli en

av de viktigste eidsvollsmennene. Envold Falsen ble raskt begeistret for Norge, og gjorde seg bemerket som en dyktig jurist. Han hadde akkurat rukket å bli utnevnt til overhoffretts-justitiarius da en utroskaphistorie ble offentlig kjent, og familien måtte søke tilflukt i Nord-Norge i mange år. Da Danmark sluttet seg til Frankrikes side i Napoleons krig mot England i 1807, ble det vanskelig å administrere Norge fra København. En midlertidig «regjeringskommisjon» ble da oppnevnt, ledet av prins Christian August. Envold Falsen var en ledende skikkelse i kommisjonen fra starten av og til sin død, og det var her han gjorde sin største innsats for Norge. Men arbeidspresset og ansvaret ble snart for stort for den følsomme Falsen. En aften forsvant han og ble borte, etter å ha vært på teater sammen med sin frue for å feire hennes fødselsdag. Det viste seg at han hadde druknet seg i Borkehullet – en smal vik som lå der Havnelageret er nå. Det ble straks proklamert landesorg, og begravelsen hans ble fulgt av borgere fra alle klasser. Noen likvogn var ikke nødvendig, for kisten hans ble båret hele veien fra Rådhusgaten og opp til Gamle Aker kirke. På denne tiden fikk ikke selvmordere lov til å bli begravet i vigslet jord, men man gjorde et unntak for den populære statsmannen Falsen. Ved graven tok John Collett avskjed med sin ungdomsvenn med ordene: «Norges venn, min venn, farvel!»

John Collett

1758–1810

Forretningsmann

John Collett startet sin forretningsvirksomhet i familiens hjemby London. Senere overtok han farens trelastfirma i Christiania. Collett var dyktig til å utnytte de skiftende konjunktorene. Han kjøpte opp 50 gårder, 31 sagbruk og store skogområder, og ble snart hovedstadens nest rikeste mann. Fra den aller rikeste, Bernt Anker, fikk han gården Ullevål i presang.

Selskapslivet hos Collett overgikk det meste, og både tilreisende utlendinger og kongelige var fulle av beundring. Særlig kostymeball var han glad i, og da måtte også tjenerskapet kle seg i tidsriktige kostymer. I julen samlet han sine venner på Flateby gård i Enebakk. Hver dag ble to nye gjester trukket ut til å stå for kveldens underholdning, og de hadde både snekkere og kostymemakere til rådighet. Selv ble imidlertid Collett så fet at han ikke kunne stå på scenen. Collett var med på å stifte Selskabet for Norges Vel, men døde på dets første samlingsdag. John Collett var onkel til de to brødrene Johan Collett og Jonas Collett. I graven ligger også hans kone Martine Christine Sophie Collett, født Elieson (1764–1826), og fetteren Otto Collett (1784–1833). Sistnevnte overtok firmaet etter John Colletts død, og brukte bare 11 år på å drive det til konkurs.

Krist kirkegård

I 1624 ble Oslo herjet av en storbrann. Kong Christian IV bestemte da at byen skulle flyttes til Akershusneset og kalles Christiania. Christkirken var den første kirken i Christiania. Den var et lite kapell av tre som ble reist to år etter brannen under påvente av den permanente kirken. I 1639 sto Hellig Trefoldigheds kirke ferdig ved Christiania torv, men den brant ned igjen i 1686. Den ble erstattet av Vor Frelses kirke. I den 11 år lange byggeperioden fungerte Christkirken igjen som hovedkirke for Christiania. Da den siste etterdønningen av Svartedauden nådde Christiania i 1654, trengte Akershus festning flere gravplasser. Derfor ble det anlagt en liten kirkegård ved siden av Christkirken. Den første som ble begravet, var soldaten Arne Sigvardsøn fra Vang. De døde ble hedret med et felles gravmonument, Peststøtten. Det offisielle navnet på kirkegården var Christ, men den gikk under navnet Krigs kirkegård fordi den tilhørte det militære.

Fra Skedsmo Kirkegård.
Foto Tone Moseid

Fra Skedsmo Kirkegård. Foto Tone Moseid

Christkirken fungerte som gravkapell helt til den ble revet i 1756. I mange år omfattet kirkegården bare det området den gjør i dag. Men i kolera-året 1835 og flere ganger senere ble den utvidet, slik at den til slutt nådde helt ned til Møllergata. Like etter den annen verdenskrig ble Grubbegata anlagt slik at den skar tvers gjennom kirkegården, og den nedre delen ble da gjort om til park. Også den øvre delen var da forlengst nedlagt, og den sto i mange år avlåst og forfalt. Men høsten 1999 ble den vesle kirkegården rehabilitert og gjenåpnet som minnepark.

På Krist kirkegård finner vi blant annet:

Peststøtten

1654

Peststøtten like ved den øvre inngangen til kirkegården er Oslos eldste gravmonument, og dessuten byens eldste offentlige monument. Den ble satt opp i 1654 i forbindelse med innvielsen av kirkegården. Pesten i 1654 var den siste utløperen av Svartedauen, og så mye som en tredel av byens befolkning skal ha strøket med. Innskriften på minnestøtten kan minne litt om våre dagers «sponset av»: Den forteller i høytidelige vendinger om alle mennene som sørget for å sette den opp, men sier lite om dem som ligger begravet der.

August Friedrich von Wackenitz

1726–1808

Offiser

Friedrich von Wackenitz var av adelig slekt fra det nåværende Tyskland.

Som skikken var blant adelsmenn den gangen tok han militær utdannelse allerede som ganske ung. Han oppnådde å bli general og førstedeputert i generalitets- og kommisariatskollegiet, det vil si kongens nærmeste underordnede i militære spørsmål. Da han døde hadde han tjenestegjort sammenhengende i 68 år. Wackenitz skal ha vært både dyktig og pliktoppfyllende. Marcus Gjøl Rosenkrantz forteller at Wackenitz var det store forbildet blant alle embetsmenn på hans tid. Hans andre kone, Marie Elisabeth Adeler Wackenitz (1740–1811), har fått et gedigent monument av støpejern plassert over gravplaten til sin mann.

Christian Munch

1817–1889

Lege

Christian Munch var faren til Edvard Munch. Han var fra embetsstanden, men arbeidet stort sett som militærlege, noe som ga beskjedne inntekter. Han drev også legepraksis på østkan-ten i Christiania, men var lite flink til å mase om betaling fra sine kunder. Resultatet var at familien bestandig hadde lite penger og bodde dårlig.

Laura Munch (f. Bjølstad)

1838–1868

Hustru

Laura Munch var moren til Edvard Munch, og skal selv ha vært kunstnerisk anlagt. Alle hennes fem barn var mye syke, og to av dem døde av tu-

berkulose. Laura Munch bukket selv under for tuberkulosen da hun var 30 år. Hun var dermed den første som ble gravlagt i familiens gravsted på Christ kirkegård. Edvard Munch har malt flere bilder av dette gravstedet med Trefoldighetskirken i bakgrunnen. I dag kan det være vanskelig å kjenne seg igjen i disse maleriene, fordi Deichmanske bibliotek har blitt bygd i mellomtiden og sperrer utsikten til kirken fra kirkegården.

Sofie Munch

1862–1877

Sofie Munch var søsteren til Edvard Munch. Hun døde av tuberkulose da hun var 15 år gammel, og ligger i graven med sine foreldre. Edvard Munch malte flere bilder av søsterens sykeleie og død, blant annet «Det syke barn».

Likpreiker

AV EINAR HOVDHAUGEN

Denne artikkelen er hentet fra Hovdhaugens bok *Vårt møte med døden*, ugitt på Samlaget 1981. Einar Hovdhaugen (1908-1996) var kjent både som politiker og faglitterær forfatter. Gjengitt med tillatelse fra familien og Samlaget.

Likpreiker var truleg lite brukt i mellomalderen. Vi har kong Sverres tale ved grava til Erling Skakke, men det var ei politisk tale. Det var 1600-talet som var blomstringstida for svulstige likpreiker. Avdempa heldt skikken med betalte likpreiker seg til langt ut på 1800-talet.

Det byrja med toppklassa i samfunnet. Men skikken greip om seg og vart vanleg mellom bønder i store delar av landet. Ei skikkeleg likpreike kosta flekk, og var ei viktig inntektskjelde for prestane. Sosial prestisje kom inn, slik at dei som ikkje hørte til dei lågaste sosiale laga, tykte dei måtte koste ei likpreike på den døde. Og mange gjekk nok helst lenger enn dei hadde råd til.

Ein god del av likpreikene over storfolk vart etter kvart prenta, oftast da finansiert av dei etterlatte. Mange av desse likpreikene er så lange at det er vanskeleg å tru at dei kan vera haldne fullt ut. Ofte er dei fylte av vidløftige, teologiske spekulasjonar, og er for oss nærmast ulesande. I ein svulmande språkbruk får vi ei kritikklaus lovprising av kor dygdefull og from den avdøde har vore.

I forordninga av 1682 blir det gitt ei rettleiing for dei likpreikene presten skulle halde. «Udi lig prædikener

skulle de holde maade med de dødes livs og levnedes opregelse og vogte sig at de intet sige, som kan være mod deres samvittighed, saa at de intet usømmelig om den døde mælde.»

Men til meir panegyrisk presten var, til betre betaling fekk han gjerne.

Dei fleste prenta likpreikene er utgitt som småprent, ofte med svulstige overskrifter. Som døme kan nemnast det motto presten Ambrosius Hardenbeck, gift med den kjende salmediktar Dorothe Engelbrektsdotter, sette på ei likpreike han let prente: «Troen er den Brud hvor med Christus sig troloffuer, men gode gierninger ere de Børn som fødes aff Troen.» Det vart og utgitt samlingar av likpreiker. Ein prest i København gav i 1704 ut ei mursteinsbok av «Liig-Prædikener» om ei rekke av topp-personane i dobbeltmonarkiet. Bortsett frå dei korte biografiane han har tatt med, er boka ulesande for eit nåtidsmenneske.

I forordninga av 1682 heiter det at presten skal kaste jord på dei døde når dei er sette ned i grava, «og dersom de have stunder, og ere bedne derom, skulle de på prædikestolen holde en prædiken og formaning af Guds ord for folket. For jorden alene at påkastes må der intet tages på landet. Men begjæres der prædiken, da nyder presten for en bonde, eller hans hustru, fire mark danske, og af unge efter proportion, som de ere gamle og have middel til. Men begjære bonden prestens tjeneste udi sit hus, da bør han derfor efter billighed fornøje hannem.»

På 1600- og 1700-talet var det vanleg at presten skulle ha ei ku for ei likpreike. Skikken går truleg tilbake

til seinmellomalderen. Det ser ut til at i eldre tider har det til dels vore skikk at utferdskua vart leidd med i gravfølgjet og overlevert presten ved gravferda.

Frå Ringebu i Gudbrandsdalen er det tatt vare på rekneskapsnotat som presten har ført over betaling for kyrkjelege tenester, m.a. likpreiker, for åra 1695 - 96. Stort sett ser det ut til at bøndene har betalt presten ei ku, eller tilsvarande i pengars verdi, for gravlegging. Men vi ser og at ei to års kvige, «en liden Oxekalf», ein sau eller bukk har vore nytta som betaling. Der det er betalt med pengar, varierer betalinga frå 1 mark 8 skilling til 2 riksdalar som er det mest vanlege. Det går tydeleg fram at ikkje alle har hatt like lett for å betale.

På førehand avtala dei med presten, eller lova han ei viss betaling, men ofte måtte han vente lenge på betalinga. Gong på gong noterer den gode prestemann at »ingen betaling endnu er gifven». Men med tida fekk nok presten som regel rett. Av fattige folk fekk han ingenting. I rekneskapsboka er kort notert at den og den dag har presten gravlagt ein fattig mann eller ei fattig kvinne. Stundom føyer han til at «jeg mig intet venter». Men så var det vel ikkje så mykje høgtid dei fekk heller, dei som ikkje betalte for seg. Det hører elles med til historia at soknepresten og kapellanen hans vart uvener om fordelinga av desse inntektene.

Dei som ikkje fekk kvile i vigsla jord

AV EINAR HOVDHAUGEN

Denne artikkelen er hentet fra Hovdhaugens bok Vårt møte med døden, ugitt på Samlaget 1981. Einar Hovdhaugen (1908-1996) var kjent både som politiker og faglitterær forfatter. Gjengitt med tillatelse fra familien og Samlaget.

Heilt frå den første kristne tid var det ein del som var utestengde frå å kvile i vigsla jord. Dei hadde sjølve sett seg utanfor kyrkja, og kunne ikkje arve det evige liv hos Gud. Det var fleire kategoriar:

1. Udøypte barn. Desse hadde ikkje sjølve sett seg utanfor, men sidan dei ikkje var døypte, var dei ikkje ein del av den kristne kyrkja.
2. Bannsette, som kyrkja hadde sett utanfor samfunnet med Gud.
3. Vranglærarar.
4. Sjølmordarar.
5. Brottsmenn av ulike slag, slik dei er definerte i våre eldste lover.

Eidsivatingslova har ei enda meir utførleg liste enn Gulatingslova over dei som er ubotamenn. Det er gridningar, trygdbrytarar, drottenssvikarar, brennvargar, dømde tjuvar, flugemenn, openberre ransmenn, bannsette menn, dei som dør i forbod frå den heilage kyrkja, og dei som tyner seg sjølve. Like eins dei som forkynner og fremmar rang trudom mellom folk, og openberre ågerkarar, og dei som ikkje blir døypte før dei dør. Desse skal gravast ned i flodmålet, for dei er alle ubotamenn og uskikka til å gravleggast på kyrkjegard. Blir ein slik gravlagd der, skal han gravast opp att

og først frå kyrkjegarden, og for dette skal det bøtast tre mark til biskopen. Dette var ei stor bot.

Inne i landet var det vel ikkje alltid like lett å finne noko flodmål å gravlegge slike i. I alle fall i seinare tid ser det ut til at sjølmordarar og udøypte barn vart gravlagde utanfor kyrkjegardsgjerdet.

I brev frå pave Innocens III til erkebiskopen i Nidaros år 1200 blir det innskjerpa at bannlyste personar ikkje måtte gravleggast i vigsla jord. Dei var utstøytte or kyrkja.

Christian Vs Norske Lov frå 1687 påbyr prestane at «de maa ej kastejor paa, eller holde ligprædiken over nogen, som for misgjerning er bleven rettet, eller har myrt sig selv med vilje, eller er bansat og ikke afløst, eller er dømt til mindre mand, førend øvrigheden og sagsøgeren er tilfredsstillet».

Det å bli dømt æreslaus var ei straff som vart innført i Norge på 1600-talet. Hovudstraffa var ei bot på tre mark. Den dømde vart ofte kalla tremarksmann eller mindre mann. Ein mindre mann kunne, mellom anna, ikkje vera vitne, vera fadder, drive handel eller handverk. Han kunne ikkje sjøl møte opp i retten om han var saksøkar, og heller ikkje få ei kristen gravferd, om ikkje «øvrigheden og sagsøgeren var tilfredsstillet».

Det var særleg to kategoriar som skapte vanskar for dei breie lag av folket: sjølmordarane, og barn som dødde før dei var døypte.

Den som tok sitt eige liv, hadde spilt all von om frelse. Ved sida av den tragedien eit sjølmord alltid er i ein familie, gjorde den kyrkjelege dommen tragedien enda større. Det var

vondt for dei nærmaste å la fastslått at ein som hadde stått dei nær, var dømd til helvetes pine, og i sjølbyrge bondeslekter kjendest det som ei ætteskam.

Frå etterreformatorisk tid kjenner vi til ei rekke søknader frå dei nærmaste etterlatte om å få løyve til å gravlegge den døde i vigsla jord. Ofte blir det peikt på at han eller ho hadde vore sinnsforvirra da dei tok livet sitt. Her skal nemnast ein søknad frå Erik Andvord i Lom frå 1677, der han bed om å få gravlegge mor si, som skadde seg med ein kniv på grunn av langvarig sjukdom og ulideleg hovudverk. Han fekk nådigst lov til å gravlegge henne i kristen jord. Men likevel gjekk futen på og kravde buslotten hennar, så han måtte sende ny søknad om å bli fritatt for søksmålet til futen. Eigedommen til den som tok sitt eige liv, tilfall etter lova kongen.

Dei mange søknadene om å ia sjølmordarar gravlagde i vigsla jord, viser at det ofte har vore eit alvorleg problem for dei etterlatte. Slike søknader var det ikkje alltid like lett å ia innvilga, særleg ikkje for småkårsfolk, som sjeldan hadde evner og ressursar til å søke, enda dei kjende det like vondt og nedverdigande som andre.

Fartein Valen-Sendstad fortel i avhandlinga «Fred med ditt støv» i «Maihaugen 1953-56» om eit sjølmordstilfelle så seint som i 1830: «I 1830 måtte politimesteren i Kristiania innberette et tilfelle av selvmord. Det var en kokkepike som i dypeste depresjon hadde tatt sitt liv. Politimesteren, som hadde mange slike saker, gikk varmt i forbønn at hun måtte få ligge i viet jord, og ikke utenfor kirkegården som loven krevde det. 'Thi den Ulyk-

keliges Charakter var stilferdig og undseelig,' skrev politimesteren med mer varme enn embedsskrivelserne ellers bar preg av. Men så kjente han også saken. Det var hans egen kokkepiké.»

Først ved lov av 1897 vart det påbode at alle skulle gravleggast på kyrkjegarden. Likevel gjekk det mange stader lang tid før sjølmordarar fekk vanleg kristen gravferd. Somme stader ville dei ikkje bera kista til ein sjølmordar inn kyrkjegardsporten, men løfta henne over kyrkjegardsmuren. Mange stader tok det og tid før kyrkjeklokkene ringde over ein sjølmordar, og ofte vart sjølmordarar gravlagde i det nordvestre hjørnet av kyrkjegarden, saman med dei aller fattigaste.

Eit anna problem var dei spedbarna som dødde utan å vera døypte. Lagnaden til udøypte barn har opptatt folk ein god del gjennom tidene. Det kyrkjelege synet på udøypte barns lagnad var lenge uklårt. Desse barna hadde ikkje synda i sitt jordiske liv, men dei hadde arvesynda å drasse på. Da dei ikkje hadde fått del i dåpens frelsande nådemiddel, trudde ein at desse barna ikkje kunne ia del i den evige sæle. Det vart hevda ein del uklåre synsmåtar om at slike barn kom til ein «barnestad» der dei levde eit skuldlaust barneliv, som likevel ikkje kunne samanliknast med den sæla som vart dei døypte til del.

Folk var svært påpasselege med nøddåp om eit barn var veikt eller sjukt. Likevel hende det nok ikkje så sjeldan at barn dødde utan å vera døypte, med dei problema det skapte for foreldra. Det var delvis folketru at sjelene til udøypte barn vart vonde ånder, utburdar. Opphavleg stod nemninga utburd for barn som i heidensk tid vart sette ut i skog og mark for å dø. Seinare gjekk nemninga over på barn som dødde utan å vera døypte, og som vart gravlagde utanfor kyrkjegarden, og åndene deira som ofte forfølgde folk med skrik

og ståk. Nemninga utburd er kjend over store delar av landet. Udøypte barn skulle gravleggast utanfor, men inntil kyrkjegardsmuren, da dei ikkje var innlemma i kyrkja. Dei kunne ikkje oppleva sæla ved å vera i Guds nærleik, men dei fleste prestane i mellomalderen lærte at barnas tilstand etter døden var ein tilstand av naturleg lykke.

Det ser elles ut til at kvinner som ikkje vart forløyste, men dødde med udøymt barn i seg, skapte vanskar for gravlegginga. Da den pavelege legat Nicolaus Brekespear var her i landet i 1153, påbaud han at slike kvinner skulle gravleggast på kyrkjegarden.

Reformasjonen førte vel til ei viss endring i synet på lagnaden til udøypte barn, men enda rådde det uvisse. I kyrkjeordinansen heiter det:

«Og dersom det hender at barnet dør uten dåp, da skal man dog ikke mistroste på samme barns salighet.» Men den gamle trua på utburdar, og tvilen om udøypte barns lagnad, levde langt opp gjennom tida.

Mange stader var det kjent at dødfødde og udøypte barn vart putta inn under kyrkja ved at ein losna ein stein i kyrkjemuren. Bak det låg nok trua på at plasseringa på denne heilage staden ville hindre at barnet vart utburd eller ei vond ånd.

Elles var det langt opp mot vår tid vanleg mange stader at dødfødde barn, og barn som dødde like etter fødselen, vart «sette ned» på kista til ein annan som dødde på same tid.

Slektsforskertestamente – noe for DIS-Norges medlemmer også?

Vår svenske søsterforening DIS tilbyr sine medlemmer en arkivservice som innebærer at medlemmene kan deponere eget slektsforskermateriale lagret digitalt. Hensikten er både nå og i fremtiden å kunne tilby andre slektsforskere tilgang til det materiale som DIS-medlemmene etterlater seg. Når og på hvilken måte materialet får disponeres bestemmer DIS-medlemmene selv gjennom en avtale med svenske DIS, som har tillatelse til å lagre dette materialet fra Datainspektionen, som tilsvarende det norske Datatilsynet.

Medlemmene tilbys også muligheten for å skrive et "slektsforskertestamente" som kan plasseres i bankboksen sammen med en sikkerhets kopi av det lagrede slektsforskermaterialet, slik at de pårørende kan behandle materialet på den måten slektsforskeren selv ønsker.

Avtale

Avtalen er tenkt skal sendes til svenske DIS sammen med det lagrede materialet, og det er slett ikke noe krav om at dette skal være ferdigstilt materiale. Det kan altså kompletteres eller erstattes på et senere tidspunkt.

Slektsforskertestamente

Slektsforskertestamentet er tenkt å gi de pårørende beskjed om hvordan man vil ha det. Her er det ikke nødvendig at DIS er direkte innblandet. Likevel bør skjemaet utformes slik at det pårørende ikke skal kunne være i tvil om hva som har vært slektsforskerens ønske.

Skjema

Blanketter for begge formål kan medlemmene bestille fra svenske DIS, eventuelt kan de lastes ned i pdf-format fra nettsidene og skrives ut lokalt.

AVTAL FÖR SLÄKTFORSKARMATERIAL

Detta avtal har träffats mellan _____, med DIS medlemsnr: _____
nedan kallad Medlemmen och Föreningen för Datorhjälp I Släktforskningen, DIS.

1. Medlemmen överläter till DIS en kopia ur sitt släktforskarmaterial lagrat på datamedium.
2. DIS åtar sig att bevara materialet för framtiden och att efterhand göra detta tillgängligt för andra.
3. Materialet kan även innehålla uppgifter om levande personer. Därvid kommer DIS att iakttaga vad som vid varje tidpunkt stadgas i aktuell data- och sekretesslagstiftning. (DIS har 1995 av Datainspektionen erhållit tillstånd att upprätthålla en databas med sådant material.)
4. Materialet omfattar följande datadisketter (eller motsvarande):

Följande datortyp har använts:

o PC o Macintosh o Annan: _____, version av systemprogram (DOS): _____

Följande släktforskarprogram har använts: _____, version: _____

Följande packnings- eller backup-program har använts: _____, version: _____

Eventuellt kompletterande material (t ex utskrifter, släktbok):

5. Eventuella förbehåll från Medlemmens sida:

6. Eventuella förbehåll från DIS sida:

Medlemmen kan senare lämna rättelser eller kompletteringar till det nu överlämnade materialet

_____ den _____ den _____
(ort)

(Medlemmens underskrift)

för Föreningen DIS

(Avtalet sändes till DIS för underskrift och kan kombineras med DIS Arkivs Släktforskartestamente)

DIS Arkiv
Föreningen för Datorhjälp I Släktforskningen
Gamla Linköping
582 46 Linköping
Tel: 013 – 14 90 43, Fax: 013 – 14 90 91
E-post: dis@dis.se

1998-06-21

Slik ser de to skjemaene ut, enkelt og lettfattelig for både avsender og mottaker.

SLÄKTFORSKAR-TESTAMENTE

Anvisningar för hantering av mitt samlade släktforskarmaterial
(Ett exemplar förvaras lämpligen tillsammans med säkerhetskopior av data- och programdisketter)

För att resultatet av mitt släktforskningsarbete skall kunna komma efterlevande släkt- och släktforskningsintresserade till glädje, vill jag att:

1. Följande data- och programdisketter (eller motsvarande):

överlättes till DIS enligt villkoren nedan.

Följande datortyp har använts:

- PC • Macintosh • Annan: _____, version av systemprogram (DOS): _____

Följande släktforskarprogram har använts: _____, version: _____

Följande packnings- eller backup-program har använts: _____, version: _____

2. Kompletterande material (t ex släktbok):

överlättes enligt villkoren nedan till:

- DIS • (släkting/förening/arkiv): _____

Materialet kan även innehålla uppgifter om levande personer. Därvid skall vid varje tidpunkt mottagaren iakttaga vad som stadgas i aktuell data- och sekretesslagstiftning (DIS har 1995 av Datainspektionen erhållit tillstånd att upprätthålla en databas med sådant material).

_____ den _____
(ort)

Namn: _____, DIS medlemsnummer: _____
(underskrift)

Kontaktperson i släkten (barn, barnbarn, syskonbarn eller dylikt):

Namn: _____ Släktskap: _____

Gatuadress: _____

Postadress: _____

Telefon: _____ E-post: _____

(Detta testamente kan kompletteras med DIS Arkivs Avtal för släktforskarmaterial)

DIS Arkiv
Föreningen för Datorhjälp I Släktforskningen
Gamla Linköping
582 46 Linköping
Tel: 013 – 14 90 43, Fax: 013 – 14 90 91
E-post: dis@dis.se

1998-06-21

Sikkerhetskopiering

AV LIV MARIT HAAKENSTAD

Har du opplevd å miste mange viktige data, eller mange års arbeid med slektsopplysninger? Ved å ta sikkerhetskopi av de dataene du har, kan du unngå slike situasjoner. La det bli en vane å ta en sikkerhetskopi en gang i uka og etter at du har arbeidet med viktige data.

En sikkerhetskopi (backup) er en ekstra kopi av dine data som du legger et annet sted enn der du har PC-en din. Det er mange måter å ta en sikkerhetskopi på, men som regel blir filene komprimert, slik at de ikke skal ta så mye plass. Sikkerhetskopien kan variere fra det å brenne ut enkeltfiler fra Windows Utforsker (disse blir ikke komprimerte), til avansert sikkerhetskopiutstyr til mange tusen kroner som tar jevnlig kopi av viktig informasjon på en PC. En sikkerhetskopi kan legges på en CD, DVD, en tape (tapestreamer) eller en ekstern harddisk. Eksterne harddisker som kobles til en PC via en USB- kabel kan lett flyttes mellom flere PC-er. De fleste Maxtor eksterne harddisker har en egen knapp i front for å ta sikkerhetskopi (Maxtor OneTouch). Har du en CD- eller DVD-brenner i din PC, kan du legge sikkerhetskopien på et slikt medium, og legge denne på et annet sted enn der du oppevarer PC-en din, gjerne i et brannsikkert skap. CD- og DVD-brenner kan (enten) være interne eller eksterne. Den interne er montert i PC-en din. Eksterne harddisker kan du kjøpe ferdigmonterte, eller du kan sette den sammen selv hvis du er litt fingernem. En såkalt tapestreamer eller en båndstasjon overfører opplysningene dine til små kassetter som kan ta mye informasjon på en gang. Denne løsningen koster mer enn de andre variantene av sikkerhetskopiering som er nevnt her.

Det finnes også ulike typer programvare som kan ta en sikkerhetskopi. Vi som slektsgranskere kan skille mellom sikkerhetskopiering fra slektsprogrammet vårt, og sikkerhetskopi av annen informasjon som vi har liggende på PC-en. Mange slektsprogrammer vil ha en funksjon som heter Sikkerhetskopi (Backup) og Gjenoppretting av sikkerhetskopi (Restore backup). Denne vil du finne under menyen Fil (File) i slektsprogrammet ditt. Merk deg hvor sikkerhetskopien legges på harddisken din, og brenn den senere til en CD eller DVD.

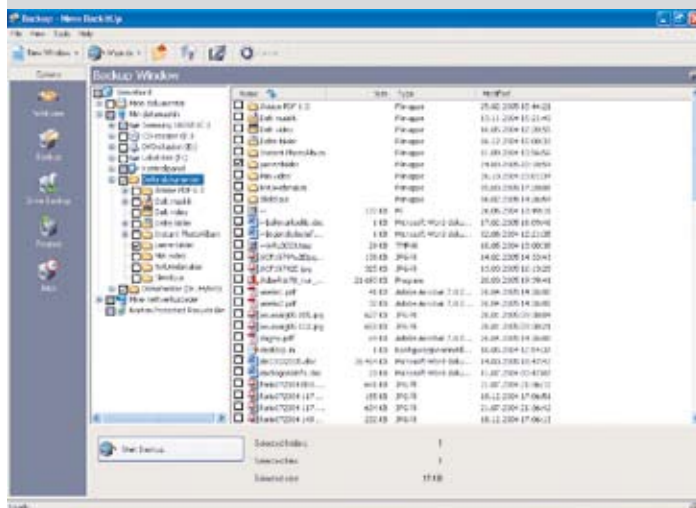
I Windows ME og XP finnes det en mulighet for å gjenopprette hele systemet (alt som finns på PC-en). Denne funksjonen kan brukes så sant det ikke er virus på PC-en, men ved virusangrep vil du bare føre viruset tilbake til systemet. Systemgjenoppretting finner du under Start, (Innstillinger), Kontrollpanel og System. En av fanene der heter Systemgjenoppretting. Windows XP Professional har også et program som heter NTbackup. Dette vil du finne på alle Windows XP-CD-er ved å bruke Windows Utforsker å bla deg frem til x:\VALUEADD\MSFT\NTBACKUP (x er din CD- eller DVD-stasjon). Legg inn programmet ved å dobbeltklikke filen NTBACKUP.MSI. Programmet virker kun fullt ut i Windows XP Pro. *Du vil ikke kunne legge inn igjen sikkerhetskopien din i andre operativsystemer.*

Vi skal se nærmere på programmet Nero BackItUp. Dette programmet er en del av Nero 6 fullversjon som ble beskrevet i forrige nummer av Slegt og Data. Du finner mer informasjon om dette på www.nero.com. Start programmet og velg hvilken type sikkerhetskopi du ønsker. Du kan enten velge Backup eller Drive Backup. Under valget Backup har du mulighet for å velge mapper eller filer som du vil ta en sikkerhetskopi av. Velger du Drive Backup, blir det tatt en sikkerhetskopi av hele harddisken din.

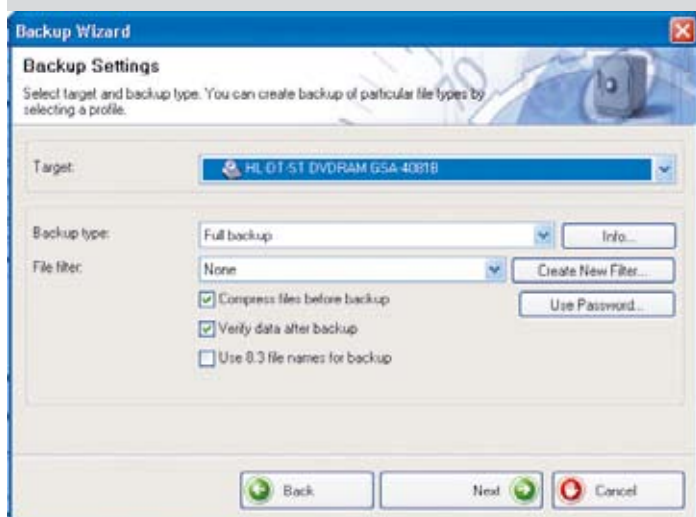
Liv Marit Haakenstad driver i dag eget firma www.genit.no og har blant annet gitt ut boka "Slektsgranskning med dataveiledning". I tillegg er hun aktiv i DIS-Norge.

Backup – sikkerhetskopi av mapper eller filer

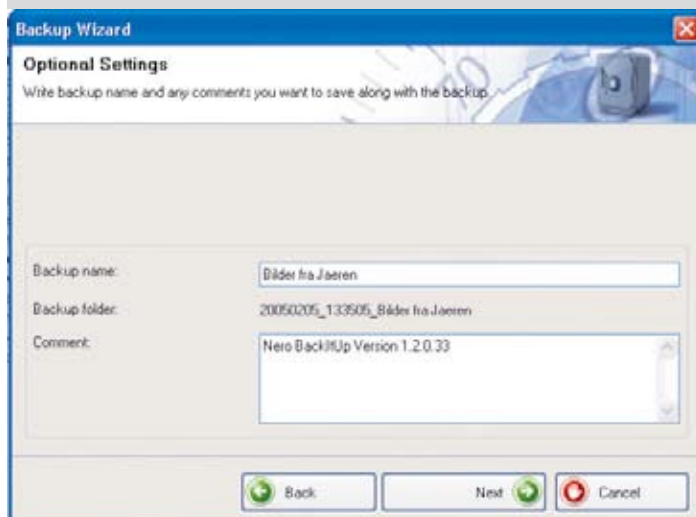
Under Backup Window (startbildet) i Nero BackItUp klikker du Backup helt til venstre i bildet. Deretter haker du av for de mappene og filene som du ønsker en sikkerhetskopi av i den høyre delen av skjermbildet. Klikk så Start Backup.

Under Backup Settings (Oppsett for sikkerhetskopi) velger du først Target (Mål), deretter velger du om sikkerhetskopien skal legges på harddisken (C:) eller brennes direkte til en CD eller DVD. Her kan du også velge hvilken type sikkerhetskopi (Backup type) som du vil lage, og om du skal bruke filter (File filter) eller beskytte sikkerhetskopien med et passord. Du kan hake av for om filene skal komprimeres eller ikke (Compress files before backup). Klikk Next (Neste) etter at du har utført dine valg.

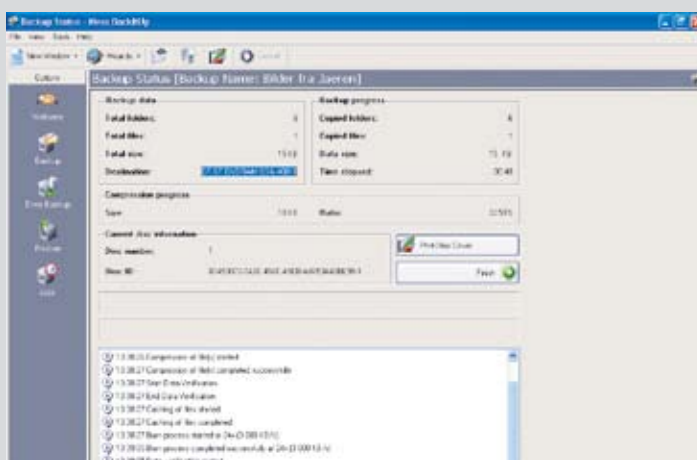

I bildet Optional Settings (Valgfritt oppsett) gir du selve sikkerhetskopien et navn (Backup name). Denne legges i en mappe som får en dato og et nummer (Backup folder). Klikk Next.

Det neste bildet er Completing the Backup Wizard (Fullfør sikkerhetskopieringsveiviseren). Dersom du ønsker å endre noen av valgene du har gjort, kan du klikke Back (Tilbake) til der du ønsker å endre innstillingen. Klikk deg så tilbake til dette bildet ved å bruke knappene Next. Klikk Backup (Sikkerhetskopi) for å starte sikkerhetskopieringen.

Når sikkerhetskopieringen er fullført vil du få opp en Backup Status (Sikkerhetskopi status). Klikk OK. Du kan også lage CD- eller DVD-omslag ved å klikke knappen Print Disc Cover (Skriv ut CD-omslag).

Drive Backup – sikkerhetskopi av hele harddisken

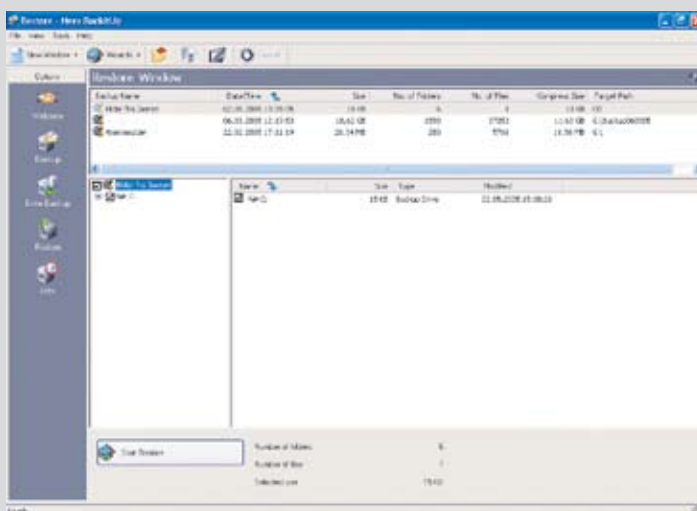
Denne vil gi deg en komplett sikkerhetskopi av alle filene på harddisken din. Denne vil gå over flere CD-er eller DVD-er alt etter hvor mye som ligger på harddisken din, og hvor mye data som det er plass til.

Jobs (Jobber)

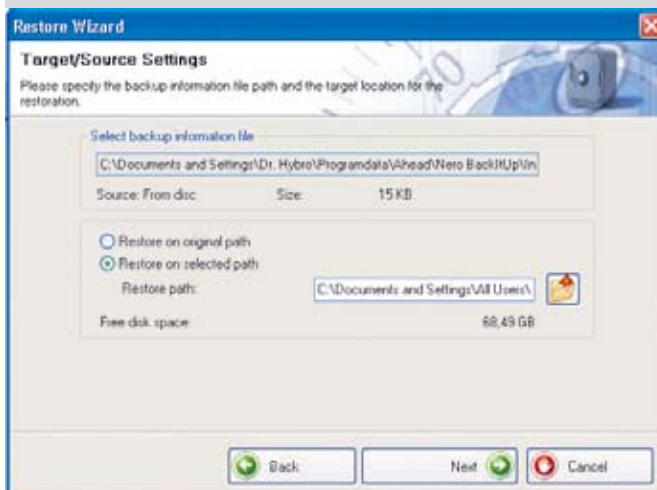
Her kan du gjøre innstillinger slik at det blir tatt sikkerhetskopi på faste tidspunkter. Det er da en fordel at dette gjøres til en annen harddisk enn den har originalene liggende på, som en ekstern harddisk.

Gjenoppretting av sikkerhetskopi

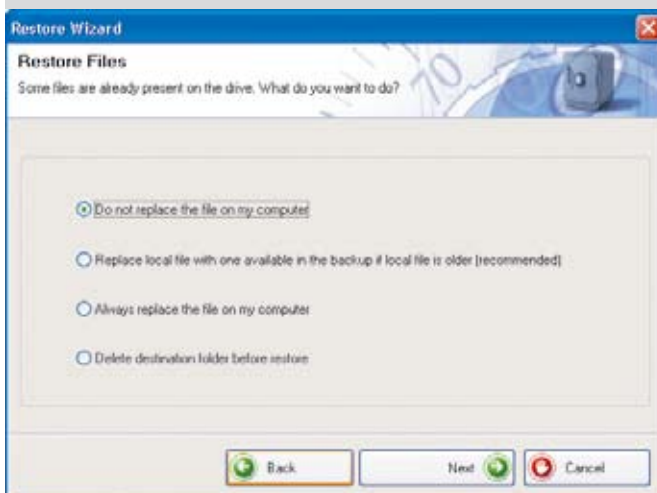
Velg Restore (Gjenopprett) i startbildet i Nero BackItUp. Klikk så hvilke mapper eller filer som du vil skal gjenopprettes i bildet nederst til høyre. Klikk Start Restore (Start gjenoppretting).

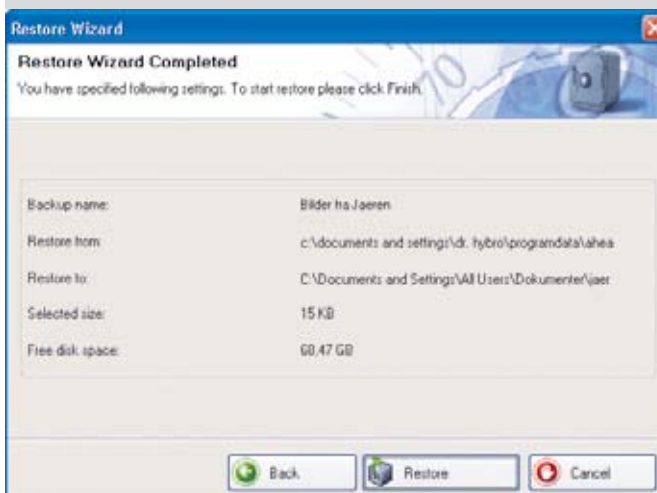
I bildet Target/Source Settings (Mål/Kilde oppsett) kan du velge om filen skal gjenopprettes til den opprinnelige banen (Restore on original path) eller om den skal legges et nytt sted (Restore on selected path). Bruk mappen med pil i til høyre for å velge den plasseringen som du ønsker at mappen eller filen skal gjenopprettes til. Klikk Next.

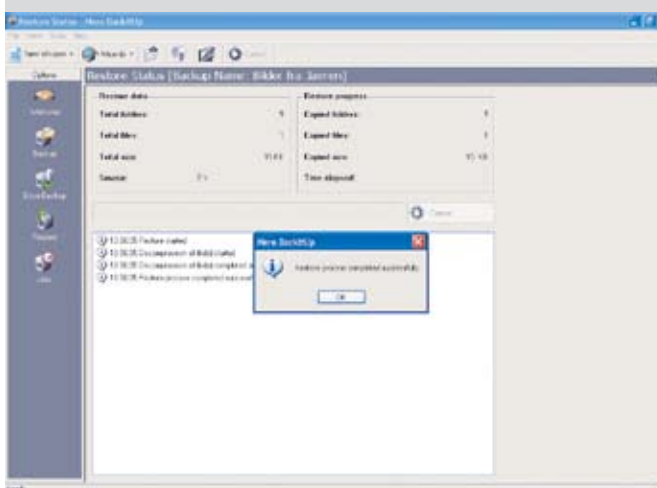
I det neste skjermbildet som heter Restore Files (Gjenopprett filer), får du fire valg. De to første valgene er Do not replace the file on my computer (Ikke erstatt filen på min PC) og Replace local file with one available in the backup if local file is older (recommended) (Erstatt den lokale filen med en som er tilgjengelig i sikkerhetskopien dersom den lokale filen er eldre (anbefalt)). De to siste valgene er Always replace the file on my computer (Erstatt filen på PC-en min alltid) og Delete destination folder before restore (Slett målmappen før gjenoppretting). Gjør dine valg, og klikk Next.

Fullfør gjenopprettingen ved å klikke Restore (Gjenopprett). Her får du all den informasjonen du trenger om Backup name (Sikkerhetskopiens navn), Restore from (Gjenopprett fra), Restore to (Gjenopprett til), Selected size (Den valgte størrelse) og Free disk space (Fri plass på hardisken).

Til slutt får du opp et statusbilde for gjenopprettingen. Klikk OK, og gjenopprettingen er fullført.

Backup for Mac

Apple Backup er et program som kan kjøre under Mac OS X. Dette kan lastes ned fra www.apple.com/support/downloads/backup.html.

Backup for Linux

Det finnes mange lenker videre til backup-programmer for Linux under denne lenken: www.linuxlinks.com/Software/Backup

Minnepenn

Minnepenner, Memory Stick eller Mobile Disk er en liten lagringsenhet som kan festes til nøkkelknippet ditt. Dette er en liten bærbar hardisk som kobles til USB-porten. Denne finnes i størrelser fra 128 Mb og oppover til over en gigabyte minne.

Foto: Liv Marit Haakenstad 2005

Kortleser eller iPod

En kortleser som eMagic x-drive (har innebygd harddisk) eller en iPod med en del lagringskapasitet kan også brukes til å lagre dokumenter på. Koble disse enhetene til PC-en din med USB-kabelen, og bruk Windows Utforsker for å flytte filene dit du ønsker dem.

Foto: Liv Marit Haakenstad 2005

Ole Bjørn Darrud er leder for Aktivitetsutvalget for slektsprogrammer og ansvarlig for DIS-Norges programvaretesting.

DIS-Norge tester aktuelle slektsprogram. Norske slektsforskere kan i dag velge blant flere gode alternativ, både som nybegynner og som erfaren samler av slektsinformasjon. Utviklingen de siste 2 – 3 årene har ført til et behov for å utvide testkriteriene noe. De nye testresultatene og anbefalingene er nå klare.

Formålet med testen er:

- Gi norske slektsforskere (nye og erfarne) relevante fakta om slektsprogram slik at det kan tas et selvstendig valg.
- Vise hvilke program som gir brukeren størst grad av valgfrihet som støtte for sin hobby-forskning.
- Advare slektsforskere mot program med innelåsende effekter, fatale feil og/eller alvorlige eksport/import feil.

Enten du er nybegynner eller leter etter nytt program, anbefaler vi at du prøver to til fire program. Blant disse bør du finne et som passer for dine behov og din smak.

Legg inn 30-50 relaterte personer med historier og kildehenvisninger

- Kan du enkelt gjenbruke¹⁾ innlagte stedsnavn og kildedetaljer?
- Prøv forskjellige rapporter
- Finner du de rapportene du ønsker?
- Kommer alle innlagte personer/informasjon med?
- Har du tilstrekkelig valgfrihet når du skal velge layout/innhold i rapportene?

Denne oversikten viser de programmene som er testet og som ikke inneholder alvorlige mangler. Oversikten er rangert etter sum poeng oppnådd i testen:

1) Stedsnavn og kildedetaljer som allerede er lagt inn kan hentes fram enkelt og "brukes flere ganger".

Valg av slektsprogram

Anbefalinger – utvidet test

AV OLE BJØRN DARRUD

Alle	#	TMG	Legacy	Genbox	DISGEN	CFT	RM	Embla	BK	PAF	FTM	MIS	Reunion	Heredis	FA	WF
I DATAREGISTRERING	45	82	75	84	61	67	66	57	64	50	51	44	49	55	64	34
A Person	4	100	75	75	50	95	75	90	65	40	75	50	65	55	80	50
B Hendelse	8	100	100	88	78	88	83	88	80	70	60	63	68	83	85	5
C Dato	8	75	75	88	83	75	75	73	63	73	75	75	53	58	58	75
D Stedsnavn	10	56	62	66	54	30	30	10	32	0	0	20	10	26	50	20
E Kilde	11	85	78	91	45	62	82	51	75	69	56	36	53	51	49	18
F Relasjoner	4	100	50	100	55	90	50	65	90	50	75	25	75	75	100	75
II VEDLIKEH. - SKJERMVISNING	58	86	88	69	68	68	66	68	62	52	61	54	59	56	37	40
A Vedlikehold	19	67	81	47	58	55	51	36	57	32	46	19	38	48	25	20
B Skjermvisning	17	93	89	64	65	66	60	84	46	39	52	64	65	44	38	51
C Import - eksport	22	96	94	92	79	82	84	84	78	81	80	77	72	72	45	50
III UTSKRIFTER/RAPPORTER	66	79	67	74	70	50	57	40	43	67	54	30	52	43	24	31
A Fortellende	25	74	61	65	71	45	50	34	41	56	41	22	42	0	28	17
B Slektstre	23	87	76	91	70	55	52	49	35	71	64	29	59	70	16	37
C Andre rapporter	5	80	48	80	80	68	80	12	76	80	80	60	60	100	48	60
D Utlisting	4	100	100	90	100	100	100	75	85	100	45	50	95	75	5	30
E Multimedia	9	67	62	53	38	20	67	36	22	67	44	24	40	49	29	33
IV SPRÅK - BRUKERSTØTTE	15	96	52	33	79	64	33	100	85	33	32	63	53	40	80	87
A Språk	8	93	10	0	73	58	0	100	75	0	3	55	13	0	75	88
B Brukerstøtte	7	100	100	71	86	71	71	100	97	71	66	71	100	86	86	86
TOTALT	184	83	75	72	67	61	61	58	57	56	53	44	53	50	42	39

Tallene i tabellen viser hvor mange prosent av hovedkriteriene som er oppfylt.

Rangeringen av programmene over tar ikke hensyn til opplevd ”brukervennlighet” eller språk. Ut fra denne rangeringen bør du se nærmere på TMG, Legacy, Genbox og DISGEN. Enkelte opplever at TMG og Genbox er tyngre å komme i gang med. Andre synes ikke dette er noe problem.

Dersom den språkdrakt programmet har er vesentlig for deg kan denne tabellen være til hjelp når du skal velge slektsprogram:

Dersom norske menyer, veiledning og rapporter er vesentlig (og svensk ikke er noe problem) bør du prøve TMG, DISGEN, Brothers Keeper og Embla.

	Total poeng	Språk			
		Menyer	Bruker veiledning	Rapporter	Innebygd hjelp
TMG	83	Norsk 2	Norsk 2	Norsk 2	Engelsk
Legacy	75	Engelsk	Engelsk	Engelsk	Engelsk
Genbox	72	Engelsk	Engelsk	Engelsk	Engelsk
DISGEN	67	Svensk	Svensk	Norsk 2	Svensk
CFT	61	Norsk 2	Engelsk	Norsk 2	Engelsk
RM	61	Engelsk	Engelsk	Engelsk	Engelsk
Embla	58	Norsk 2	Norsk	Norsk 2	Norsk
BK	57	Norsk	Norsk	Norsk	Norsk
PAF	56	Engelsk	Engelsk	Engelsk	Engelsk
FTM	53	Engelsk	Engelsk	Engelsk	Engelsk
MIS	44	Svensk	Svensk	Norsk 2	Svensk

Norsk 2 = både nynorsk og bokmål

DIS-Norge testen inkluderer ikke poeng for ”brukervennlighet”. Med brukervennlighet tenkes her på den subjektive vurderingen av hvilke program ”får jeg mest lyst til å jobbe mer med”. Dette kan være

alt fra fargevalg, måten informasjon presenteres på, rekkefølgen informasjon legges inn, antall tastetrykk/skjermbilder som må brukes for å registrere informasjon, hvor mange variabler som må ”tenkes” på for å legge inn informasjon ”korrekt” etc. Noen opplever at det å kunne påvirke hvordan dette skal gjøres er positivt og vesentlig, andre synes at for mange variabler/valg gjør programmet tungt å bruke. DIS-Norge overlater til deg selv å velge blant et utvalg programmer, slik at din subjektive mening blir avgjørende.

Følgende program har alvorlige mangler og bør unngås:

- Reunion (Mac/Apple) (enegelsk og dels norsk) 8.05
- MacStamTre (Mac/Apple) (tysk/norsk) 4.0.12
- Heredis (fransk/engelsk) 7.2.1.3.
- Familiearkiv (norsk) 5.0.12
- Win Family (norsk) 6.02

Disse programmene har alvorlige feil når det gjelder import/eksport av informasjon, slik at du ikke får med deg innlagt informasjon dersom du skulle få behov for å skifte program. I verste fall må alt legges inn på nytt.

Flere detaljer angående testresultater finner du her: <http://www.disnorge.no/slektsprog/index.php> Det er programversjoner tilgjengelig pr. 1.3. som omtales i denne artikkelen.

Landskonferanse for Fotobevaring

AV ARNE LANGELAND

Landskonferanse for fotobevaring ble avholdt i Stavanger 14. og 15. april i år. Arrangør var statens senter for arkiv, bibliotek og museum (ABM-utvikling) og Statsarkivet i Stavanger. Konferansen samlet godt over 100 fagfolk hovedsakelig fra nettopp disse miljøene i Norge samt undertegnede som representant for DIS-Norge. Det ble fokusert på to hovedtemaer:

1. Fotografi som dokumentasjon
2. Strategi for fotobevaring i Norge

Begge temaer kan ha interesse for DIS-medlemmer, derfor en kort oppsummering fra konferansen.

Fotografi som dokumentasjon

Temaet ble innledet med følgende spørsmål: *Kan vi stole på fotografiet som et troverdig dokument?* Spørsmålet ble hengende i luften da det iht foredragsholder slett ikke var uproblematisk å gi et entydig svar. Mange problemstillinger ble nevnt som;

- fotografier skapt i en sammenheng blir ofte brukt (misbrukt) i andre sammenhenger, og da med fokus på andre egenskaper
- en subjektiv reportasje kan lett bli brukt som en objektiv dokumentasjon i ettertid
- hvilke intensjoner hadde fotografen? ("fotografier kan ikke lyve, men løgnere kan fotografer")
- hva med bildemanipulering? - noe enhver kan lære seg i dagens digitale verden

Dessuten - kildekritikk er ikke i samme grad tilstede for fotografier som for tekst.

Fotografier tatt i en kunstnerisk

sammenheng eller for reklame bør betraktes med et kritisk blikk (i forhold til fakta). Fotografier var f.eks. høyaktuelle i samtidskunsten på 1960 tallet - som en protest mot det objekt-fokuserte fotografiet. Man var kritisk til forholdet fotografi og virkelighet og ironiserte ofte over det dokumentariske - hva er fakta?

Så - med en sunn porsjon skepsis - det finnes allikevel ikke bedre alternativer til å dekke denne type dokumentasjon! Konferansen ga så en rekke eksempler på fotografier som dokumentasjon.

Først ble Det Norsk Misjonsselskaps Arkiv omtalt <http://www.mhs.no/article/193.shtml> - et spennende prosjekt hvor målsetningen er å samle hele 40.000 fotografier fra misjonsarbeidet og gjøre de tilgjengelige på internett (i samarbeid med 10 andre organisasjoner). Prosjektet heter IMPA (Internet Mission Photography Archive) og finnes på følgende adresse: <http://www.usc.edu/isd/archives/arc/digarchives/mission/> Har du en misjonær i familien er dette nettstedet for deg!

Har du derimot en forbryter eller en prostituert i familien bør du følge nøye med. Under temaet "Maktens bilder" fikk vi fra Norsk Rettsmuseum i Oslo innsyn i gamle forbryteralbum og bilder fra den offentlige regulerte prostitusjonen i Oslo (1840-1880). Det planlegges en utstilling av dette spesielle fotomaterialet, og sammen med noe av det utstyret politiet brukte den gangen skal utstillingen tydeliggjøre "hva et fotografi forteller". Fotografiene blir utstilt i forstørret utgave og navngitt, er du "heldig"

- treffer du kanskje på et av familiens sorte får?

Har noen i familien deltatt i utforskningen av våre polare strøk, kan Norsk Polarinstitutt i Tromsø dokumentere ekspedisjoner og miljøer fra gruvedrift og fangst fra 1872 og fram til i dag. De oppbevarer 60.000 bilder fra slik aktivitet hvorav 15.000 snart blir tilgjengelige på internett, de øvrige kan du se i album beregnet for publikum på instituttet. Ta en titt på <http://npweb.npolar.no/> under "bilder, kart, publikasjoner".

"Kulturminne Ekofisk" setter en ny standard!

Også de første oljearbeiderne skal huskes i et imponerende multimedia-prosjekt om Ekofisk. Norsk Oljemuseum har i perioden 2002-2004 gjennomført et dokumentasjonsprosjekt for å skape et varig samfunnsminne om den første fasen av Ekofisk-utbyggingen i Nordsjøen (Ekofisk I). Arbeidet er utført etter anbefaling fra Riksantikvaren som betrakter Ekofisk 1 som "et meget viktig teknisk-industrielt kulturminne fra nyere tid".

Dokumentasjonsprosjektet "Kulturminne Ekofisk" setter en ny standard for bevaring av teknisk-industrielle kulturminner i Norge. Ekofisk-historien er dokumentert gjennom utvelgelse, digitalisering og lagring av et bredt spekter av kilder, og det digitale arkivet er gjort tilgjengelig gjennom nettstedet www.kulturminne-ekofisk.no som ble lansert på Norsk Oljemuseum 31. januar 2005. Nettstedet inneholder:

- Ekofisk-området og plattformenes utvikling fra år til år.

LANDSKONFERANSE FOR FOTOBEBVARING

Foto: Tor Ødemotland, Jærmuseet

Grønnsaker under plast og glass. Flyfoto frå Vik i Klepp, april 2001.

Seminar: Stavanger 14. og 15. april 2005
Arrangør: ABM-utvikling i samarbeid med Statsarkivet i Stavanger

- Seks utvalgte installasjoner hvor en kan gå på visning fra dekk til dekk ved å klikke seg inn på enkeltfoto og 360-graders bilder.
 - Arbeidslivssider med oversikt over og omtale av mer enn 50 offshoreyrker.
 - Tidslinje med Ekofisk-områdets historie gjennom mer enn 100 artikler med supplerende filmklipp, NRK-lyd m.m.
 - Artikler om samfunnsmessige og økonomiske ringvirkninger av Ekofisk.
 - Digitalt arkiv med søkemuligheter i mer enn 4000 foto, 100 filmer, 100 lydklipp fra NRK og en rekke scannede publikasjoner utgitt av operatøren. Aldri tidligere har det vært mulig å søke på tvers av så mange databaser samtidig!
- “Kulturminne Ekofisk” er et samarbeidsprosjekt mellom Norsk Oljemuseum, Nasjonalbiblioteket, Statsarkivet i Stavanger og ConocoPhillips. Norsk Oljemuseum har ledet prosjektet med ConocoPhillips som oppdragsgiver.

Har du aner i Ryfylket, og da spesielt på Sand og i Suldal, har Ryfylke-

museet mottatt en ganske omfattende privat samling av fotografier fra Alice Archer, en engelsk turist som sammen med familien besøkte Sand årlig i perioden 1884 -1914. Samlingen har spesiell fokus på bygdesamfunnet i denne perioden hvor familien Archer hadde god sosial omgang med alle lag av lokalbefolkningen. Se noen av bildene på <http://www.suldalslagen.com/archer.html>

Et viktig poeng som ble fremhevet på konferansen var at vi må sette større fokus på vår egen tid (samtidsdokumentasjon). Et godt eksempel på dette var prosjektet fotodokumentasjon av en års-syklus i det jærskelandsbruket. En etnolog har registrert, fotografert og filmet hva som skjer på en gård over tid. Det hele presenteres som et interaktivt program. Ta en tur innom Jærmuseet (med barna), her får du garantert innsikt i jordbruk og matproduksjon i Rogaland under mottoet “Læra med å gjera”. Visste du forresten at 80% av alle tomatene solgt i Norge kommer fra Jæren + 30% av agurkene?

Arrangørfylket Rogaland ble for øvrig fremhevet som det fylket i

landet som kanskje har kommet lengst i arbeidet med fylkesvis fotokartlegging. En handlingsplan er utarbeidet for fotobebvaring i Rogaland, og samarbeid på tvers av institusjoner og arkiver ble fremhevet som en klar forutsetning for å lykkes i dette arbeidet. Her vil man gi innsamling av fotografier etter 1960 høy prioritet. En fremgangsmåte for et slikt arbeid ble skissert:

- opprettelse av eget nettsted (kartlegging/registrering mot en felles database)
- start med flere tidsavgrensede fotobebvaringsprosjekter
- samarbeid om mer permanente fotobebvaringsoppgaver på tvers av institusjonsgrensene
- etablering av et praktisk arbeidsfellesskap (ut ifra hva den enkelte i nettverket kan bidra med)

Strategi for fotobebvaring i Norge

“Verneplan for fotografi” av 1992 som dekker perioden 1850 -1950 (nasjonsbygningstiden) er nå på mange områder utdatert, vi har fått nye institusjoner, ny teknologi og

nye informasjonskanaler. Planen var forbausende ambisiøs, og mye har skjedd på 13 år!. Det ble reist spørsmål om det er behov for en ny plan hvor man etablerer konsensus for videre veivalg. Landskapet for dagens nettverk av regionale og sentrale institusjoner ser i dag slik ut:

- ABM-utvikling - statens senter for arkiv, bibliotek og museum - ansvarlig for strategi, standarder, samordning og kompetanseoppbygging
- Preus museum - ansvarlig for fotohistorien, kompetansesenter for fotokonservering og delansvarlig for fotoregistrene i samarbeid med Nasjonalbiblioteket
- Nasjonalbiblioteket – ansvarlig for pliktavlevering og bevaring, kompetanse senter for opphavsrett, delansvarlig for fotoregistrene i samarbeid med Preus, rådgivning generelt innen fotobevaring
- Riksarkivaren - skal påse at fotografier i offentlige arkiv blir tatt vare

på, oppbevarer slike arkiver samt private arkiver

- Fylkesansvarlige fotobevaringsinstitusjoner - institusjoner på fylkesnivå som skal være rådgivere for fylkeskommunale og kommunale myndigheter og andre lokale institusjoner
- Lokale fotobevaringsinstitusjoner - omfatter bl.a. kommunale museer, arkiv, bibliotek, bedrifter og historielag
- Norsk kulturråd - ansvarlig for å forvalte midler til dette arbeidet

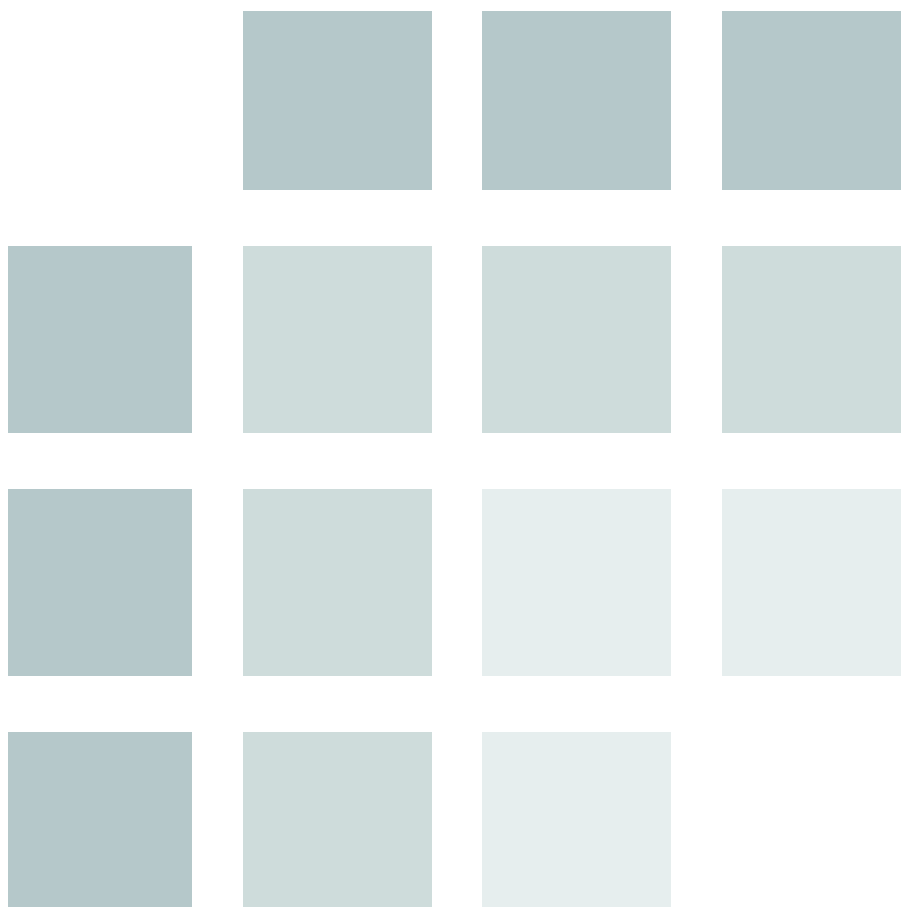
Følgende momenter skal behandles i en eventuell ny strategiplan:

- nasjonal organisering
- utvalgskriterier / bevaringspolitikk
- de store samlingene / arkivene - hva gjør vi?
- Konservering og fysisk bevaring
- Minimumsstandard for registrering
- Fotoregistrene registre over norske fotografier og fotografiske samlinger)

Avsluttende kommentarer

Fotobevaring er minnebygging på mange nivåer - fra det nasjonale og regionale til det private. Konferansen fokuserte hovedsakelig på det nasjonale og regionale nivået, men under spørreperioden ble også et sterkere fokus på det private nivå etterlyst. Her bør det utvikles hjelpemidler for å stimulere det lokale engasjement.

En besnærende tanke ville være å invitere medlemmene i DIS-Norge til å registrere og legge inn et utvalg av sine fotografier i en felles database som skal være tilgjengelig over internett? Her kan vi eventuelt lære av museene i Akershus som allerede i 1986 opprettet en felles gjenstands- og fotodatabase (driftet av Akershus fylkesmuseum). Et prosjekt skal nå se på utfordringer forbundet med å etablere, håndtere og drifte en regional samlingsdatabase med registrering og bruk over internett for disse museene.

ETTERLYSNING 2005/1**(korrigert)**

Etterslekt etter Tore Løftingsbakken fra Lesja, f 1706

Hei,

Jeg er av etterslekt etter Tore Løftingsbakken fra Lesja i Gudbrandsdalen, fødd 1706 (ledd 1). Fremover i rett linje kommer man til ledd 4: Amund Knutsen Løftingsbakken fødd 1820. Videre ledd 5: Ole Amundsen Løftingsbakken, fødd 1856 og flyttet til Kristiansund. Tok navnet Bakken. Videre fremover er jeg Hans Solberg, ledd 8.

Ledd 5 Ole Bakken hadde en bror: Johan Amundsen Løftingsbakken, fødd i 1859. Han tok navnet "Bakke", vart gift i Kristiansund og flyttet til Oslo.

Der hadde han 7 barn.

Denne delen av slekten har jeg funnet veldig lite ut om og ønsker gjerne at, dersom noen slektninger/etterkommere av disse leser dette, eller andre som kjenner til denne slekten gjør det, vær vennlig så send meg en mail.

Løftingsbakkenslekten er stor. Vi har alt hatt ett slektstreff i Lesja, og håper på flere.

Hans Solberg,
Holmane, 5650 Tysse.

Telefon 56 58 62 22

Mobil 90 64 44 78

h.s.holmane@hjemme.no

De som ev har prøvd å svare på epost tidligere, vær snill og prøv igjen da epostadr er endret.

ETTERLYSNING 2005/10

Gabriel Nordal fra Syvde på Sunnmøre til Østlandet? 1900

Min oldefar Rasmus Olsen Nordal, fra Nordal i Syvde på Sunnmøre

hadde 6 barn. Jeg har godt med registrering av etterslekt etter 5 av dem. Den sjette hette Gabriel Rasmussen Nordal, født 1860 i Nordal. Han flyttet imidlertid til Østlandsområdet. Jeg kjenner til at han ble gift 1899 med Helga Nilsdatter, født 5. september 1869 på Engene i Hurum. Videre opplysning om en sønn, Bjarne, og også en datter. Dessuten forlydende om flytting til Lysaker. Jeg har ikke funnet noe videre, og ville være takknemlig for informasjon om eventuelle etterkommere, eller andre som kan kjenne til slekten ville ta kontakt med meg.

Hilsen

Inge Almklov

Harhauggt 23 D

6006 Ålesund

Tel 95860731

raoin@frisurf.no

ETTERLYSNING 2005/11

En etterlysning fra Storhamar

Jeg søker opplysninger om min far: Skredder Emil Oskar Martinsen Engen. Det jeg vet om han er at han gikk skredderlæra på Storhamar, muligens hos en skredder Skyrud! Dette skal ha vært omkring cirka 1938. Han ble etablert som skredder, og drev et lite verksted på et sted han leide som da het Lillebo. Dette stedet het en gang Johannesly, og skal ha vært et husmannsbruk under Storhamar gård! Den gangen hørte dette området til Vang kommune. De flyttet til Løvstad i Bekkelaget på våren 1940, og drev da skredderverkstedet sammen med Oline! Men dette ble ikke snakket så mye om da jeg vokste opp. Hun døde der mot slutten av krigen, og skal være begravet ved Ottestad kirke. Det jeg minnes han fortalte om, er at han leverte en

del av produksjonen til diverse forretninger i Hamar den gangen.

Da jeg ønsker å skrive litt skredderen og det han drev med, søker jeg etter opplysninger om hans husholderske Oline og det han drev med på den tiden. Derfor håper jeg at det er noen som minnes dette paret, og kan hjelpe meg videre med dette!

Medlem nr 16532: Åge Engen
Stavsjøveien 76, 2355 Gaupen
Mobil nr 404 83 83 7
epost : ageengen@bbnett.no

Slektsforskerens nye verden

Presentasjon ved Multimediautvalget i DIS-Norge

AV ARNE Langeland

Med dagens datateknologi og ikke minst informasjonstilgjengelighet på internett har en helt ny verden gradvis åpnet seg for oss slektsforskere. Flere og flere digitaliserte kilder blir tilgjengelige, og mer og mer kommunikasjon foregår mellom slektsforskere over nettet, på tvers av både landegrenser og andre grenser. Hvilket behov skulle så den moderne slektsforsker egentlig ha når informasjonstilgjengeligheten er så overveldende? Før eller siden ønsker enhver slektsforsker å utgi dette materialet på en måte som helst vekker begeistring og interesse hos mottageren. Dette kan i seg selv være en utfordring da slikt materiale ofte blir sett på som noe tørt, et oppslagsverk, mer enn en spennende familiepresentasjon (for all del - det finnes mange unntak i form av spennende slekts- og bygdebøker).

Presentasjon av slekta

I dagens multimediaverden har publikum en viss forventning til hvordan man presenterer sitt materiale. Har du et budskap som du ønsker å presentere for et publikum i en foredragssal, nytter det ikke å komme med tettekreve "overheads" uten en eneste illustrasjon, da bør du som et minstemål bruke "Power Point" og sprite budskapet opp med illustrasjoner som bilder, grafer og skisser (eller for de mer avanserte; animasjoner, lyd og video). Du bør helst starte presentasjonen med en god historie som fanger ditt publikums interesse, og så skal du holde på deres interesse og oppmerksomhet timen ut. Hvis dette var en time om slektshistorien din,

ville du mest sannsynlig prøve å levedegjøre historien og gi den en bred appell. Det samme målet bør enhver slektsforsker ha når slektsmaterialet skal tilgjengeliggjøres i sin alminnelighet - det må gjøres presentabelt, interessant og helst litt spennende.

"Kjøtt og blod på skjelettet"

Før eller siden tar kildene slutt, og våre slektstrær har nådd sin optimale størrelse, man kan selvsagt plante nye trær av samme art eller pøde inn flere grener på et allerede fullvoksnet tre. Kanskje vi kan overlate det til senere generasjoner slik at også de kan glede seg over å finne nye skudd på stammen. Mange av oss bør nå tenke gjennom hva vi ønsker å legge igjen når vi selv blir til jord (og blir en del av røttene). Kanskje vi bør legge forholdene til rette for at treet kan pyntes med blader og blomster, eller for å bruke en annen metafor – få kjøtt og blod på skjelettet. Skal vi etterlate et materiale som neste generasjon ønsker å videreføre, bør vi i det minste sørge for at vår egen samtids historie er nedtegnet, og at alle bilder, lyd- og videoopptak blir oppbevart og katalogisert på en betryggende og organisert måte. Hvem er personene på bildet, når ble bildet tatt – og kanskje er det en liten historie knyttet til bildet? Hvem har vel ikke arvet gamle familiealbum uten navngitte personer?

Multimedia

Hva kan så ligge i dette multimediabegrepet? Et eksempel kan hentes fra internett, et forholdsvis nytt medium som dagens ungdom (og noen eldre)

har lært å forholde seg til. Her ligger det uante mengder informasjon som de har lært å søke og navigere i – som virker spennende, og som til tider kan oppleves som en interaktiv oppdagelsesreise i mange medier som tekst, bilde, lyd, video og animasjoner. Hva hvis ditt slektsmateriale blir tilrettelagt slik at man kan søke og navigere på tilsvarende måte i et multimedia-rikt materiale? Da vil de i det minste kjenne seg igjen i fomidlingsformen, så da gjenstår det bare å pirre deres nysgjerrighet. Hva med å lage en åpningsside som gir "nysgjerrigper" en rekke valg: "Dette er helten i familien" – "Dette er skurken" – "Slik ble mor og far kjærester" – "Ole tar sine første skritt" – "Min største tabbe" osv. Her er det bare fantasien som setter grenser. "Nysgjerrigper" klikker på "helten" og finner kanskje en fjern slektning som har gjort en stor bragd tilbake i tid. Han vil ganske snart lure på hvordan hans eget slektskapsforhold er til nettopp denne helten. Videre søk vil forhåpenligvis avklare dette. Man kan legge inn uante mengder informasjon i en slik søkbar database: familiens egne slektstrær, historier, bilder, lydklipp (f.eks intervjuer med familiemedlemmer), videoklipp og kartinformasjon med GPS koordinater fra familiesteder, lokalhistorie, norges- og verdenshistorie (som f.eks tidslinjer - hva skjedde i Norge og i verden forøvrig da oldefar levde?)

Du kan selvsagt legge listen lavere og nøye deg med et "slide-show" av en familiebegivenhet, legge til litt bakgrunnsmusikk ispedd dine

egne kommentarer til bildene. Det finnes i dag en rekke brukervennlige programmer som kan hjelpe deg med dette.

Multimediautvalget

Man trenger ikke være multimediekspert for å få til dette, men det kan være greit å ha en støttespiller som kan gi deg noen gode råd om hvordan du bør gå fram for å legge forholdene til rette for at du skal lykkes. Nå er vi altså kommet til sakens kjerne – multimediautvalgets unnfangelse må sees i lys av en slik støttespiller rolle.

Utvalget ble nedsatt i 2003 med følgende overordnede mål:

- Bistå med teknologisk og praktisk veiledning i hvordan en kan bruke ulike hjelpemidler i slektsforskningen
- Bidra til å levendegjøre slektsmateriale – gi det en tidsmessig lay-out
- Utarbeide skisser til manualer som viser hvordan multimedia kan innpasse i slektsprogrammer på en aller annen måte
- Gi informasjon om hvordan en kan framskaffe og videreutvikle egenprodusert materiale

Multimediautvalget er opprettet for å gi råd og anbefalinger slik at du kan få en hjelpende hånd til å levendegjøre familien din. På utvalgets nettside vil du etter hvert kunne lese en artikkel om hvordan du kan lage html-koder av slektsprogrammet ditt og legge det ut på hjemmesiden eller brenne det på en CD-rom.

Når du har gjort det, har du et godt utgangspunkt for videre påbygning – du kan for eksempel legge inn bilder (lydopptak og video), historier

fra familien og lokalhistorie (gjerne henvise til en annen hjemmeside på internett hvor denne informasjonen allerede ligger) – og det hele gjøres interaktivt og søkbart. Så enkelt kan det gjøres!

Multimediautvalget skal også prøve å gi deg kunnskap om hvordan du bør ta vare på det materialet du allerede har, og hvordan du bør gå fram for å produsere nytt materiale for å få kjøtt og blod på skjelettet. Utvalget trenger ikke å finne opp alt kruttet på nytt – det finnes mye kunnskap om disse temaene i norske institusjoner (arkiver, biblioteker og museer).

Ta vare på

Du bør ikke fortvile om multimedia ikke er ”din greie”, din oppgave blir i så tilfelle å tilrettelegge for at neste generasjon har nødvendig materiale for å lage en multimedia-presentasjon av familien. Alt du har av personlige bilder, film, videoopptak, lydopptak, utklipp og dokumenter i form av attester, brev o.l. må samles, organiseres og oppbevares på en betryggende måte. Noe av dette materialet er kanskje merket av tidens tann av ulike årsaker, så forbered deg på en arbeidsøkt hvor noe av dette overføres til et digitalt format. Spesielt gamle lydbånd og videokassetter kan ha kort levetid, men også falmende bilder - hvor negativene mangler - bør digitaliseres og friskes opp ved hjelp av billedbehandling.

Du bør ikke nøye deg med å samle slikt materiale fra eget hjem, ta kontakt med slekta for øvrig og undersøk hva de kan bidra med. Ikke regn med

å få originaler, men gode kopier gjør nytten (både analoge og digitale). For å gjøre denne kopieringsjobben, kan du for eksempel bruke en skanner for å digitalisere materialet. Vi har etablert en skannergruppe i DIS-Hordaland som har sett nærmere på denne teknikken. Gode råd om digitalisering av foto finner du i ABM-utviklings ”Digitalisering av fotosamlinger”, som kan bestilles gratis derfra.

Riksarkivet, Nasjonalbiblioteket, NRK og andre institusjoner sitter med store mengder digitalt materiale som skal oppbevares i et langsiktig perspektiv (500 år). Kan vi lære noe fra disse store institusjonene? Svaret er ikke entydig da man må ha ressurskrevende rutiner for å sikre digitalt materiale over lang tid. Det er kanskje mer sannsynlig at ditt analoge materiale overlever ditt digitale materiale! Derfor – ta godt vare på originalene, de er gull verdt! Noen råd har vi allikevel hentet fra disse institusjonene og andre kilder.

Husk at film normalt er en bedre kilde enn en papirkopi (foto)- derfor må alle filmene tas spesielt godt vare på! For å svartmale litt så vil stort sett alt materiale kassere seg selv på kortere eller lengre sikt, tidens tann er ubønnhørlig i så måte og prosessen aksellererer tildels kraftig under ugunstige oppbevaringsforhold – du kan bremse denne destruktive prosessen ved å ta enkle forholdsregler: unngå for all del sollys, høy fuktighet og varme!

Preus museum – www.foto.museum.no – er et kompetansesenter for fotokonservering. Her kan du finne nyttig informasjon om hvordan du skal ta vare på bilder og film. Mer stoff om dette vil du etter hvert finne på DIS-Norges hjemmeside

Produsere nytt

Samtidsdokumentasjon er ikke akkurat et prioritert område, vi er mest opptatt av det gamle. Da må vi huske

at det vi opplever i dag er historie i morgen, og snart er vår samtid og den tiden vi vokste opp i forlenget historie for den nye generasjonen. Hvis man er bevisst på dette og tenker igjennom hva som i dag kan ha interesse for etterleken, er mye gjort. Selv om mer og mer blir tatt vare på i den kollektive minnebanken, er mye forgangent.

Vi kan ikke trøste oss med at ”alt” blir stadig mer tilgjengelig på internett, der finnes kun en begrenset mengde informasjon om din familie i ”det offentlige rom”; du kan være heldig å finne noen gamle bilder i et eller annet arkiv med relevans til familien – eller i mer sjeldne tilfelle et lydopptak eller et film/video opptak (f.eks. fra arkivene i NRK eller Nasjonalbiblioteket). Slikt materiale blir nok i hovedsak produsert i egen sfære – i større eller mindre grad. Her gjelder det selvsagt å ta vare på eksisterende materiale som tidligere nevnt, men også sørge for påfyll av nytt! Mange ”arkiver” går i graven uten å bli lest, arkiver som kan inneholde de mest spennende beretninger om din egen familie, gjerne langt tilbake i tid! Mange spørsmål forblir ubesvarte fordi vi ikke tok oss tid til å stille dem til våre foreldre og andre eldre i slekten mens de ennå levde – det er ofte smertefullt i ettertid å måtte erkjenne at så er tilfelle – vår interesse for deres historie våknet for sent!

Fortvil ikke for lenge, du kan i det minste sørge for at ditt ”arkiv” blir foreviget, selv om dine barn ikke viser den store interessen i dag – vær sikker på at de, som deg, før eller siden ”våkner”. Du bør imidlertid prioritere de eldre gjenlevende personene i slekten og tappe deres minne. Sett deg ned, gjerne sammen med den yngre generasjon, og prat om gamle dager. Avtal på forhånd at du ønsker å ta opp samtalen på en lydopptaker – den blir fort glemt og påvirker ikke den gode og åpne samtalen. Her får du i pose og sekk, først en autentisk dokumentasjon av fortelleren selv og ikke minst høre stemmen til vedkommende. (Jeg skulle gitt mye for å høre stemmen til mine besteforeldre som døde før jeg ble født!) Sørg for at du har tenkt igjennom hva dere skal samtale om, skriv gjerne ned spørsmålene på forhånd. Familiebegivenheter bør også dokumenteres, ikke bare med bilder. Lydopptak fra barnedåp, bryllup, store dager og begravelser seremonier (hvor det kanskje blir holdt minnetaler) er rike minner. Tar du i tillegg levende bilder fra slike begivenheter, er dokumentasjonen komplett for at du eller andre kan lage en multimediapresentasjon av familien.

Arne Langeland er leder for Aktivitetsutvalget for multimedia og medlem av styret i DIS-Norge.

Feig

Å være feig vil si å være bestemt til å dø, eller at en snart kom til å dø. I gamle dager trodde man at alle mennesker hadde sitt eget følge, eller et "vardøger". Hvis noen – en selv eller andre - fikk se dette følget, ble det ofte tolket som et tegn på at personen følget tilhørte, var feig.

Kilde: Hovdhaugen, Einar: Vårt møte med døden. Samlaget 1981

Nytt nasjonalt portrettmuseum i Trondheim?

Det finnes mange portrettsamlinger, men ikke et eget portrettmuseum i Norge. Nå tilbyr maleren Håkon Gullvåg sitt tusen kvadratmeter store hus i Trondheim sentrum og mange av sine portretter som en start på et nytt nasjonalt portrettmuseum i byen. Han får støtte fra konservator Janice Ugelstad ved Norsk folkemuseum, som sto bak utstillingen "Portrett i Norge", som har både aktualisert og bidratt til å kaste nytt lys over norsk portrettkunst gjennom tidene.

Kilde: Museumsnytt 2005:2

Fotomuseet bytter navn

Fra det litt tunge Norsk museum for fotografi - Preus fotomuseum, til Preus museum. Museet vil fortsatt være Norges nasjonale fotomuseum, men skal etter hvert også innlemme film og video. I løpet av våren 2005 gjennomgår museet en omfattende fornyelse.

Kilde: Museumsnytt 2005:2

Nytt fra biblioteket

Få tilsendt en epost når biblioteket får nye bøker om slektsforskning! Denne tjenesten er det nå flere bibliotek som tilbyr, blant annet Deichmanske bibliotek i Oslo. Alt du trenger å gjøre, er å registrere interessefeltene dine i "Mappa mi" på internettssidene til biblioteket. Det er der du også går

inn og fornyer og reserverer bøker, så mange er nok alt kjent med denne siden av biblioteket. Lurer du på om ditt lokale bibliotek tilbyr tjenesten? Spør neste gang du er der.

Strand i Rogaland

Strand Historie og Ættesogelag, Rogaland, har i de senere årene arrangert 3 slektskvelder vår og høst. De holder til i Strand Bibliotek på Jørpeland. Her møtes ivrige slektsforskere, både erfarne og nybegynnere, og hjelper hverandre med å søke på nettet og å løse nøtter.

Siste møte i april hadde de besøk av DIS Rogaland. Ket Henriksen demonstrerte hvordan man kan søke på nettet og fortalte litt om kildene som finnes. Inge Nødland fortalte om DIS-Norge. Det var en givende og lærerik kveld for de 25 fremmøtte, og sogelaget ønsker dem velkommen tilbake.

Annalisa Thelin Knutsen, leder i Strand Historie og Ættesogelag, også medlem i DIS-Norge

Fotoutstilling om industriarbeidere

Ny fotoutstilling om industriarbeidere åpnet 1. mai på Norsk Industriarbeidermuseum Forandringer - et refotografisk prosjekt av kunstfotograf Per Berntsen. Utstillingen vil gjennom en sammenstilling av eldre og helt nye fotografier sette fokus på de endringer som har skjedd på Rjukan og i Vestfjorddalen (strekningen Mæl - Møsvann) siden 1870 - med hovedvekt på perioden 1905 - 1920.

Fotograf Per Berntsen er engasjert til å produsere utstillingen og ta de nye bildene. Han har gjennomgått en rekke bildesamlinger, og gjort et utvalg på ca. 50 bilder som utgjør grunnlagsmaterialet for utstillingen. Ikke alle 50 vil være mulig å refotografere. Ca. 80% av bildene stammer

fra Norsk Hydros billedsamling; de resterende kommer fra museets egen samling, Knud Knudsen-samlingen i Bergen, Wilse-samlingen ved Norsk Folkemuseum, samt fra to lokale fotografer, Ole Olsen Bakke og Kjetil Asland.

Utstillingen kan godt sees som et kommunikativt prosjekt som ikke i seg selv skal lede publikums opplevelser i en spesiell retning, men heller inspirere til refleksjon over de endringer og perspektiver som bildemontasjene viser. Utstillingen skal være usentimental der det nye og det gamle sammenstilles, uten nostalgi-referanser. Og likevel skal det umiddelbart vise at her har det skjedd noe, og kanskje kan det komme til å skjede noe: Hvordan vil det se ut om 80 eller 100 år? Et hovedmål med utstillingen er dermed å få folk til å reflektere over foranderlighet. For mer info se nyheter på www.visitvemork.com
Kilde: Norsk Industriarbeidermuseum, på epostlista fotobevaring@museumsnett.no

Formidlingsprosjekt om 1905 og Sogn og Fjordane

Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane og kommunane i fylket er ute med sider om 1905. Sjå www.sffarkiv.no/1905
Kilde: epostlista arkivnorge@arkivnett.no

Nettutstilling om 1905

Interkommunalt arkiv for Møre og Romsdal har laget en egen nettutstilling om 1905:
<http://www.ikamr.no/1905>

Marianne Fredriksson: Anna, Hanna og Johanna

av Finn Holden

Mange romaner forteller historien om en slekt gjennom flere generasjoner som ren fiksjon. Forfatteren skaper selv sitt univers og står helt fritt i forhold til stoffet. Dette gjelder også Marianne Fredriksson i romanen Anna, Hanna og Johanna, en bok om mor, datter og datterdatter, med undertittel: En roman om livet og en roman om kjærlighet. I vår sammenheng har den imidlertid en interessant vri.

Romanen begynner og slutter med datterdatteren Anna, som blir interessert i få vite mer om moren og mormoren før hun selv ble født. Forfatteren viser hvordan Anna får kunnskap om morens og mormorens liv. Det begynner med at hun tar med seg moren til stedet der Johanna vokste opp og får henne til å fortelle om barndommen sin og om hvordan mormoren var som ung mor. Anna selv har jo bare kjent sin mormor som en gammel og tykk kone. Gjennom samtalen dukker det også opp minner fra Annas tidlige barndom om en oldemor som lærte henne om urter og fugler.

Anna begynner med en tykk blå notisbok og skriver utenpå permen "Johanna" og på første side: "Forsøk på å kartlegge hvordan man skal forholde seg til sin mor uten å fornekte hennes rikdom eller ofre seg selv". Dessuten har hun en grå bok i A 4-format, fullskrevet, sprengetykk av løse notater, brev, avisutklipp og på permen ett navn: Hanna.

Marianne Fredriksson forteller hvordan Anna hadde arbeidet med å finne stoff om mormoren. "Hun hadde begynt med kirkebøkene i Dalsland, bare det var et eventyr: Å se den gamle slekten forgrene seg over landsdelen, inn i Norge, ned til Göteborg, over til Amerika." Så hadde hun gått på jakt i biblioteker og antikvarier. "Hun kom over en bunke med bygdebøker fra sognene rundt sjøen. Der skrev gamle mennesker om søndager og helger og en hverdag som fulgte årstidene, ikke klokken. Der leste hun beretninger om alminnelige mennesker, men oftere om ualminnelige, folk som lenge ble husket i bygdene. Det lå en lys fred over de gamles minner om en ond tid. Og et stort vemod over det som for alltid var tapt."

Så skriver Marianne Fredriksson sin beretning om de tre kvinneskjebnene, Hanna født 1871, død 1964, datteren Johanna født 1902, død 1987 og datterdatteren Anna. Hun nevner i forordet at "Fedres misgjerninger hjemsokes på barn inntil tredje og fjerde ledd. Det lærte vi som gikk på skolen mens man fremdeles leste bibelhistorie. Jeg husker at vi fant det forferdelig urettferdig, primitivt og latterlig. (...) Etter hvert, i takt med de økte kunnskapene om betydningen av den sosiale og psykologiske arven, fikk bibelordet tyngde. Vi arver mønstre, atferd og reaksjonsmåter i mye høyere grad enn vi har villet innrømme. (...) Det finnes ingen bibelord om mødrenes misgjerninger, til tross for at de trolig har større betydning enn fedrenes. Eldgamle mønstre føres videre fra mødre til døtre som får nye

døtre, som får..."

Dette er ikke en roman av året. Den utkom i 1994, min norske utgave er billig, den kostet bare 79 kroner. Men det er en klok og fin bok. Det er også en ekstra grunn til at nordmenn kan få mye ut av lesningen av denne romanen i år, hundre år etter 1905, 70 år siden Hitler-Tyskland og 60 år siden frigjøringen. Alle tre temaene behandles her ut fra svensk og delvis norsk samtid.

God lesning!

Släkthistoriskt Forum 1/2005

av Finn Holden

Organet til Sveriges Släktforskarförbund vier stor plass til åpningen av Sveriges nyåpnede släktforskarcentrum i Marabous gamle lokaler i Sundbyberg. Jan Malmstedt har en interessant artikkel med mange bilder om Visa din egen släktsaga på skärmen.

Historikeren Rolf Uppström har i en licentiatavhandling behandlet teorien om mordet på Karl XII 30. november 1718 ved Fredrikshald. Røntgenbilder av kongens hode viser ingen spor av blysplinter. Han kan derfor ikke være truffet av en norsk blykule, men av en spesialkule fra den svenske siden, kanskje den kulknappen som ble funnet i 1924. En spennende kriminalhistorie: Vem var den kvinnliga styckmördaren i Göteborg? En annen, mer spennende, Vilka var Gustav Is söners frillobarn? Erik XIV hadde fire, Johan III hadde

fire, Magnus også fire og Karl IX to frillebarn.

En artikkel tar opp et kjent ømtålelig politisk tema: flytting av statlige institusjoner. En bildetekst taler for seg selv: "Östra Stallet i Stockholm har specialanpassats för 100 miljoner för Rikantikvarieämbetets verksamhet. Den 7 februari flyttade man in, men redan till årsskiftet vill Lokaliseringsutredningen att hela ämbetet flyttar til Gotland."

Sveriges dödbok har tidligere kommet ut i to bind, 1968-196 og 1950-1999. Nå er tredje utgave kommet på CD for tiden 1947-2003. Den selges av Sveriges Släktforskarförbund og koster 495 kroner for medlemmer, 595 for andre. Arbeidet med versjon 3 viste at minst 7500 døde mellom 1948 og 1968 hadde samme personnummer som en annen svensk person. Serien om emigrantforskning fortsetter med del 11 om New York.

En klasse i Söderköping hadde valgt slektsforskning som individuelt valgfag på skolen. Under arbeidet oppdaget to av elevene at de var i slekt. Arbeidet med skolefaget får tre sider i bladet.

Sveriges Släktforskarförbund har også utgitt Svenska Antavlor, hefte 9 og 10. For en som ikke hører til en av slektene, er fotnotene det mest interessante.

Ættfrædifelagid på Island fyller 60 år i år. En stamtavle i bladet fra januar 2005 viser de spesielle åpne forholdene i det islandske samfunnet. Slekstavlen viser to ættelinjer fra stamfaren Torgeir Vestarsson, født omkring år 830.

Slægt & Data 1/2005

av Finn Holden

Slægt & Data har en annonse for et stort kurs i slektsforskning på Bornholm 1.-14. september 2005. Kunnskap om slektsforskning kan læres under et opphold på Bornholm samtidig med at en drar på turer rundt på øya i Østersjøen. Oppholdet koster 3800 kroner for et enkeltværelse, 3300 for plass på et dobbeltværelse.

Epost: adm@bornholmshojskole.dk

Ellers har bladet en stor artikkel om temaet Sikkert på nettet, om spam og virusfiltre. Slektsforskningsprogrammet Family Tree Maker 2005 har en stor anmeldelse. Statens Arkiver i Danmark har nå lansert Daisy, en opplysning om arkivaliene deres. Se www.daisy.sa.dk.

I forrige nummer av SogD nevnte jeg noe om kartoffeltyskerforskningen i Danmark I Slægt & Data 1/2005 fortsetter omtalen av denne spesielle forskningen.

Professor Ditlev Tamm har gitt ut et stort verk, Kongens Retterting 1537-1660, i to bind. Det siste er lagt ut på nettet under adressen www.sa.dk/lak/kilde/1600.htm.

Omslagsfotoet av Slægt & Data 1/2005 viser et kjøkkeninteriør fra Den gamle by i Århus.

DIS-kalenderen

MAI

mandag 9. Arendal. Kløckers hus kl. 19:00. DIS-Aust-Agder avholder medlemsmøte OBS : 2. mandagen i mnd !!

mandag 9. Haugesund. IOGT huset i Haugesund (Björgvindsgt 40) kl. 19:00. DIS-Haugaland medlemsmøte.

tirsdag 10. Drammen. Buskerud Fylkesbibliotek kl. 18:30 . DIS-Buskerud Drammen Slekthistoriske kilder i biblioteket. Møtet varer til kl. 20:50.

onsdag 11. Husnes. Kvinnherad bibliotek kl. 18:00. DIS-Hordaland-Kvinnherad Brukarmøte

onsdag 11. Kristiansund videregående skole kl. 18:30. DIS-Møre og Romsdal Avdeling Kristiansund
Dette er siste møtet før sommerferien. Møtet blir på vanlig sted på Kristiansund videregående skole.
Program: * Organisering av bilder i slektsdataprogram (Per Staff bruker Brothers Keeper (BK) til å organisere slektsbildene sine, og vil vise dette, samt hvordan han redigerer og endrer bildene. I tillegg har han en smart måte å henvise til bilder av sider i kilder.) Etter pausen blir det rask orientering om noen småting: * Felleskatalogen for Arkivverket ligger på nettet, for de som skal bruke sommeren til arkivstudier.
* Noen tjenester fra DIS (Slektsforum og DISAdmin)
* Arkivverket scanner kirkebøker (viser hvor dette finnes på nettet)
* En liten overraskelse VELKOMMEN!

torsdag 12. Kongsberg. Flåtaløkka datalab, Tinius Olsen Videregående skole kl. 18:00. DIS-Buskerud Kongsberg Problemløserkveld

torsdag 12. Trondheim. Rostenhallen kl. 18:30. DIS-Sør-Trøndelag Middelalderbyen Trondheim i utvikling og vekst

torsdag 12. Bodø. Nordlandsmuseet kl. 19:00 . DIS-Salten Slekthistorielag Kulturhistorisk byvandring

onsdag 18. Bergen. Kronstad Hovedgård kl. 19:00. DIS-Hordaland Brukermøte

onsdag 18. Haugesund. IOGT huset i Haugesund (Björgvindsgt 40) kl. 19:30. DIS-Haugaland brukergruppen Embla. Brukerne av Embla møtes i kjelleren.

torsdag 19. Stokke bygdetun kl. 18:30. DIS-Vestfold "Folket i Vestfoldskjærgården" Vi får besøk av Lisbeth Higly som vil fortelle oss litt om dem som bodde på øyene.

torsdag 26. Bodø. Nordlandsmuseet kl. 19:00. DIS-Salten Slekthistorielag Bodø 1940-1945 Krigshistorisk byvandring.

fredag 27. DIS-Østfold 27.- 29. mai Ut på tur.

lørdag 28. Kongsberg. Statsarkivet. DIS-Telemark Tur til Statsarkivet på Kongsberg.

tirsdag 31. Molde. Datarommet, Molde Videregående skole kl. 18:00. DIS-Møre og Romsdal Avdeling Molde Medlemsmøte

JUNI

onsdag 1. Oslo. Hovedøya. DIS-Oslo/Akershus inviterer til Sommerutfukt Vi tar båten ut til Hovedøya, omvisning.

onsdag 1. Hamar. Statsarkivet kl. 18:00 . DIS-Hedmark Arbeidsmøte Statsarkivet Hamar kl.18.00 - 21.00. Vi arbeider med eget slektsmateriale. Trenger du hjelp, be om det. Nye og gamle gjester, medlem eller ikke - velkommen

onsdag 1. Husnes. Kvinnherad Bibliotek kl. 19:30 . DIS-Hordaland-Kvinnherad Brukermøte

torsdag 2. Bodø. Nyholmen Skanse kl. 19:00 . DIS-Salten Slekthistorielag Forsvar i krig og fred 1807-1905.

lørdag 4. Gjøvik. Ikke bestemt. DIS-Oppland Medlemsmøte Nyttige tips for slektsgransking og registrering.
lørdag 11. Bergen. TUR kl. 09:00 .

DIS-Hordaland Sommer turen. I år går turen rundt OSTERØYEN med båt. Vi reiser fra Bergen kl 0900 med båt.

tirsdag 14. kl. 17:00 . DIS-Vest-Agder Busstur til Spilling-gården via kvernhuset på Ertzeid. Omvisning begge steder.

AUGUST

torsdag 25. Stokke bygdetun kl 18:30 - 21:15. DIS-Vestfold Hvordan legge ut slekta på internet? Vi ser på en veldig enkel løsning som ikke krever html-kunnskap, og som er rask å få til å virke. Løsningen heter PhpGedView og eksempler på hvordan det kan bli finner du her: <http://ludvigsen.slektsweb.no> Vi forteller hva du trenger og viser hele prosessen med å få lagt ut dataene dine og samtidig ta vare på personvernet.

SEPTEMBER

torsdag 1. Stavanger. Det Norske Utvandrersenteret kl 18:00 - 21:00. DIS-Rogaland Slektsdrøs og Internett

tirsdag 6. Kristiansand. Fremmøte: Elevine på Lund kl. 18:00. DIS-Vest-Agder Rusletur på Lund.

tirsdag 6. Sandnes. Kafeteria på Lura Bydelshus, Sandnes kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Embla Familie og Slegt - Brukermøte

onsdag 7. Husnes. Kvinnherad bibliotek kl. 19:00 . DIS-Hordaland-Kvinnherad Brukarmøte

søndag 11. Oslo. Bogstad Gård kl. 16:00 . DIS-Oslo/Akershus inviterer til medlemsmøte Omvisning på Bogstad Gård etterfulgt av foredrag om Akers Gårder av Finn Holden

mandag 12. Porsgrunn. Porsgrunn Bibliotek kl. 18:30 . DIS-Telemark

tirsdag 13. Sandnes. Kafeteria på Lura Bydelshus, Sandnes kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Brukermøte Brothers Keeper

onsdag 14. Stavanger. kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Medlemsmøte

onsdag 14. Stokke bygdetun kl 18:30 - 21:00. DIS-Vestfold Arbeidsmøte

torsdag 22. Stokke bygdetun kl 18:30 - 21:15. DIS-Vestfold Medlemsmøte.

torsdag 29. Sandnes. Kartevollrommet, Sandnes Bibliotek, 4.etg. kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Brukermøte Family Tree Maker

OKTOBER

tirsdag 4. Sandnes. Kafeteria på Lura Bydelshus, Sandnes kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Embla Familie og Slekt - Brukermøte

tirsdag 4. Kristiansand. kl. 18:30. DIS-Vest-Agder Vi ser på data som verktøy til å innhente informasjon og registrering av dette.

onsdag 5. Rosendal. kl. 19:00. DIS-Hordaland-Kvinnherad Opplegg i samarbeid med DIS-Haugaland-Sunnhordland.

torsdag 6. Stavanger. Det Norske Utvandrersenteret kl 18:00 - 21:00. DIS-Rogaland Slektsdrøs og Internett

mandag 10. Porsgrunn. Porsgrunn Bibliotek kl. 18:30 . DIS-Telemark

tirsdag 11. Sandnes. Kafeteria på Lura Bydelshus, Sandnes kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Brukermøte Brothers Keeper

onsdag 12. Stavanger. kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Medlemsmøte

onsdag 12. Stokke bygdetun kl 18:30 - 21:00. DIS-Vestfold Arbeidsmøte

torsdag 20. Stokke bygdetun kl 18:30 - 21:15. DIS-Vestfold Medlemsmøte.

torsdag 27. Sandnes. Kartevollrommet, Sandnes Bibliotek, 4.etg. kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Brukermøte Family Tree Maker

SLEKTSGRANSKERDAGEN
LØRDAG 29. OKTOBER - se hva ditt lokallag har å tilby!

lørdag 29. Sandnes. Sandnes Kulturhus kl 10:00 - 15:00. DIS-Rogaland Slektsgranskerdagen 2005

lørdag 29. Kristiansand. Byhallen kl. 10:00 . DIS-Vest-Agder Slektsforskerdag

lørdag 29. Tønsberg. kl 10:00 - 14:00. DIS-Vestfold Slektsforskerdagen 2005.

lørdag 29. Tromsø. Bl.a. Tromsø kl. 11:00 . DIS-Troms Slektsforskerdag 2005 Slektsforskerdag 2005. Foredrag, erfaringsutveksling, informasjon, salg av litteratur og hjelpemidler i slektsforskning.

NOVEMBER

tirsdag 1. Sandnes. Kafeteria på Lura Bydelshus, Sandnes kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Embla Familie og Slekt - Brukermøte

onsdag 2. Oslo. ikke bestemt kl. 18:00 . DIS-Oslo/Akershus inviterer til medlemsmøte

onsdag 2. Husnes. Kvinnherad bibliotek, Husnes kl. 19:00 . DIS-Hordaland-Kvinnherad Brukermøte

torsdag 3. Stavanger. Det Norske Utvandrersenteret kl 18:00 - 21:00. DIS-Rogaland Slektsdrøs og Internett

tirsdag 8. Sandnes. Kafeteria på Lura Bydelshus, Sandnes kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Brukermøte Brothers Keeper

onsdag 9. Stokke bygdetun kl 18:30 - 21:00. DIS-Vestfold Arbeidsmøte

mandag 14. Porsgrunn. Porsgrunn Bibliotek kl. 18:30 . DIS-Telemark

onsdag 16. Stavanger. kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Medlemsmøte

torsdag 17. Stokke bygdetun kl 18:30 - 21:15. DIS-Vestfold Medlemsmøte.

fredag 25. Sandnes. Kartevollrommet, Sandnes Bibliotek, 4.etg. kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Brukermøte Family Tree Maker

DESEMBER

torsdag 1. Stavanger. Det Norske Utvandrersenteret kl 18:00 - 21:00. DIS-Rogaland Slektsdrøs og Internett

tirsdag 6. Sandnes. Kafeteria på Lura Bydelshus, Sandnes kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Embla Familie og Slekt - Brukermøte

tirsdag 6. kl. 18:30 . DIS-Vest-Agder Juleavslutning

onsdag 7. Husnes. Kvinnherad bibliotek, Husnes kl. 19:00 . DIS-Hordaland-Kvinnherad Brukermøte

mandag 12. Porsgrunn. Porsgrunn Bibliotek kl. 18:30 . DIS-Telemark Julemøte

torsdag 15. Stokke bygdetun kl 18:30 - 21:15. DIS-Vestfold Julemøte..

B-BLAD

Returadresse:
DIS-Norge
Pb 6601, St. Olavs plass
0129 Oslo

Denne Plade gemmer og de jordiske Levninger
af Marie Elisabeth Adeler,
enke efter General Wackenitz,
der i følge eget Ønske nedsattes i samme Grav
for at være samlet med den Mand,
hun i Livet saa høit elskede
og i 33 Aar var forenet med.
Hun fulgte ham den 26d September 1811.
Roeligt hvile Eders Støv i Graven!
Evig fryde sig Eders Aand hos Gud!
Hædret være Eders Minde iblandt os,
indtil vi see Eder igjen i en bedre Verden.

Inskripsjon på gravmonument på Krist kirkegård, Oslo

